

Εισαγωγή στη μακροοικονομική

1.1 Ποιο είναι το αντικείμενο της μακροοικονομικής

Συνοψίζονται τα σημαντικότερα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική.

Αντικείμενο της **μακροοικονομικής** (*macroeconomics*) είναι η μελέτη της διάρθρωσης και της συμπεριφοράς των εθνικών οικονομιών, καθώς και των πολιτικών που ασκούν οι κυβερνήσεις, στην προσπάθειά τους να επηρεάσουν την επίδοση της οικονομίας. Τα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική είναι τα ακόλουθα:

- *Τι προσδιορίζει τη μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση ενός κράτους;* Το 1870, το κατά κεφαλήν εισόδημα στη Νορβηγία ήταν μικρότερο από αυτό στην Αργεντινή. Σήμερα, όμως, το κατά κεφαλήν εισόδημα στη Νορβηγία είναι σχεδόν τριπλάσιο από αυτό στην Αργεντινή. Γιατί οι οικονομίες ορισμένων κρατών μεγαλώνουν γρήγορα, προσφέροντας στους πολίτες τους ένα βιοτικό επίπεδο που βελτιώνεται με ταχείς ρυθμούς, ενώ οι οικονομίες άλλων κρατών παραμένουν σχετικά στάσιμες;
- *Τι προκαλεί διακυμάνσεις στην οικονομική δραστηριότητα ενός κράτους;* Στη δεκαετία του '90, οι ΗΠΑ γνώρισαν τη μακρύτερη περίοδο αδιάλειπτης οικονομικής μεγέθυνσης στην ιστορία τους, αλλά η οικονομική επίδοση ήταν πολύ πιο αδύναμη στη δεκαετία του '00. Το 2001 ήταν μια χρονιά ήπιας ύφεσης, που ακολούθηθηκε από μια αναιμική ανάκαμψη, η οποία διήρκεσε μόνο μέχρι το Δεκέμβριο του 2007. Η ύφεση που εκδηλώθηκε στα τέλη του 2007 επιδεινώθηκε από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, που είχε ως συνέπεια την απότομη πτώση του προϊόντος στα τέλη του 2008 και τις αρχές του 2009. Γιατί οι οικονομίες ορισμένες φορές υφίστανται απότομες βραχυχρόνιες διακυμάνσεις από περιόδους ευημερίας σε περιόδους δυσπραγίας και το αντίστροφο;

Μαθησιακοί στόχοι

- 1.1** Συνοψίζονται τα σημαντικότερα θέματα με τα οποία ασχολείται η μακροοικονομική.
- 1.2** Περιγράφονται οι επαγγελματικές δραστηριότητες και οι στόχοι των μακροοικονομολόγων.
- 1.3** Περιγράφονται οι διαφορές ανάμεσα στην κλασική και την κεινσιανή προσέγγιση της μακροοικονομικής.

- *Τι προκαλεί την ανεργία;* Στη δεκαετία του '30, το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού των ΗΠΑ ήταν άνεργο. Μια δεκαετία αργότερα, στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, η ανεργία περιοριζόταν σε λιγότερο από 2% του εργατικού δυναμικού. Γιατί η ανεργία ορισμένες φορές φτάνει σε πολύ υψηλά επίπεδα; Γιατί, ακόμα και σε εποχές σχετικής ευημερίας, ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού παραμένει άνεργο;
- *Τι προκαλεί την αύξηση των τιμών;* Στις ΗΠΑ, ο πληθωρισμός παρουσίαζε μια αργή αλλά σταθερή αύξηση στη δεκαετία του '70, με αποτέλεσμα στις αρχές της δεκαετίας του '80 να φτάσει το 10% σε ετήσια βάση, πριν πέσει στο 4% στα μέσα της ίδιας δεκαετίας και κάτω από 2% στα τέλη της δεκαετίας του '90. Στη Γερμανία, ο πληθωρισμός ακολούθησε μια πολύ πιο ακραία πορεία. Παρά το γεγονός ότι η Γερμανία τις τελευταίες δεκαετίες έχει αποκτήσει τη φήμη μιας χώρας με χαμηλό πληθωρισμό, μετά την ήττα της στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο γνώρισε μια περίοδο 18 μηνών (Ιούλιος 1922 - Δεκέμβριος 1923), στη διάρκεια της οποίας οι τιμές αυξήθηκαν κατά ένα ποσοστό αρκετών δισεκατομμυρίων! Τι προκαλεί τον πληθωρισμό και τι μπορεί να γίνει για την αντιμετώπισή του;
- *Πώς επηρεάζει τις εθνικές οικονομίες το γεγονός ότι αποτελούν μέρος ενός παγκόσμιου οικονομικού συστήματος;* Στα τέλη της δεκαετίας του '90, η οικονομία των

ΗΠΑ αποτελούσε την κινητήρια δύναμη της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης. Η σοβαρή ύφεση που γνώρισε η αμερικανική οικονομία από το 2007 μέχρι το 2009, έπληξε στη συνέχεια το σύνολο σχεδόν της παγκόσμιας οικονομίας. Πώς οι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ κρατών, όπως το διεθνές εμπόριο και ο διεθνής δανεισμός, επηρεάζουν την επίδοση των εθνικών οικονομιών, αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας;

- *Μπορούν οι οικονομικές πολιτικές να βελτιώσουν την επίδοση μιας εθνικής οικονομίας;* Στις δεκαετίες του '80 και του '90, το προϊόν, η ανεργία και ο πληθωρισμός των ΗΠΑ είχαν πολύ μικρότερη διακύμανση σε σχέση με τις δεκαετίες του '60 και του '70. Πολλοί οικονομολόγοι απέδωσαν τη βελτίωση της οικονομικής επίδοσης στις σωστές πολιτικές των κυβερνήσεων. Στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, η Κεντρική Τράπεζα και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ χρησιμοποίησαν ασυνήθιστα μέσα για να αποτρέψουν τη χρεοκοπία ορισμένων τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, αρκετοί οικονομολόγοι επέκριναν αυτή την πολιτική, υποστηρίζοντας ότι ενθάρρυνε την ανάληψη αυξημένου κινδύνου από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Άλλοι πάλι οικονομολόγοι κατηγορήσαν την Κεντρική Τράπεζα για διστακτικότητα, καθώς το ποσοστό ανεργίας εξακολουθούσε να είναι υψηλό για αρκετά χρόνια μετά το τέλος της ύφεσης το 2009. Πώς πρέπει να ασκείται η οικονομική πολιτική, ώστε η οικονομία να οδηγείται σε ευημερία και σταθερότητα;

Οι μακροοικονομολόγοι αναζητούν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, τα οποία έχουν μεγάλη πρακτική σημασία και συνεχώς απασχολούν τους πολιτικούς, τον Τύπο και τους πολίτες. Στο υπόλοιπο αυτής της ενότητας θα εξετάσουμε αυτά τα θεμελιώδη μακροοικονομικά θέματα με περισσότερη λεπτομέρεια.

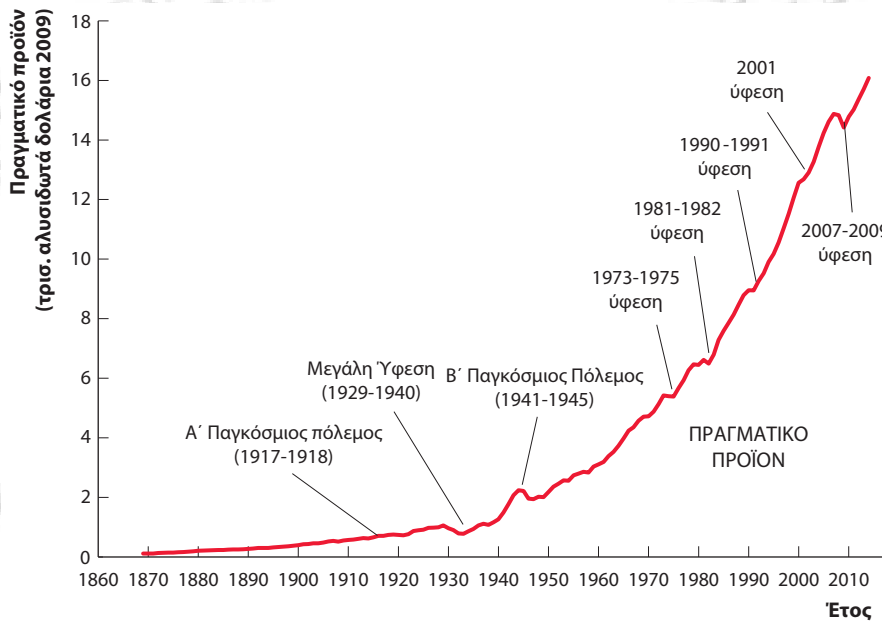
Μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση

Αν έχετε ταξιδέψει σε μια αναπτυσσόμενη χώρα, είναι αδύνατο να μην παρατηρήσατε τις διαφορές του βιοτικού επιπέδου σε σχέση με αυτό των αναπτυγμένων χωρών. Τα προβλήματα της ανεπαρκούς σίτισης, στέγας και ιατρικής φροντίδας, που βιώνουν οι πιο φτωχοί πολίτες των πλούσιων κρατών, συχνά αντιπροσωπεύουν τη μέση κατάσταση για τους πολίτες μιας αναπτυσσόμενης χώρας. Από μακροοικονομική θεώρηση, η διαφορά μεταξύ των πλούσιων και των αναπτυσσόμενων κρατών μπορεί να συνοψιστεί στη φράση ότι τα πλούσια κράτη έχουν κάποτε στην ιστορία τους γνωρίσει μακρές περιόδους ραγδαίας οικονομικής μεγέθυνσης, ενώ τα αναπτυσσόμενα, είτε δεν έχουν ποτέ γνωρίσει μακρές περιόδους μεγέθυνσης, είτε οι περίοδοι μεγέθυνσης αντισταθμίστηκαν από περιόδους ύφεσης της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο Σχήμα 1.1 απεικονίζεται η μεγέθυνση του προϊόντος των ΗΠΑ από το 1869 μέχρι το 2014.¹ Τα δεδομένα είναι εντυπωσιακά. Στα 145 χρόνια που καλύπτει το διάγραμμα, το ετήσιο προϊόν των ΗΠΑ σε αγαθά και υπηρεσίες αυξήθηκε περισσότερο από 140 φορές. Ωστόσο, η επίδοση της οικονομίας των ΗΠΑ δεν είναι μοναδική. Άλλα βιομηχανικά κράτη παρουσιάζουν παρόμοιους, και σε ορισμένες περιπτώσεις υψηλότερους, ρυθμούς μεγέθυνσης την ίδια χρονική περίοδο. Η εντυπωσιακή αύξηση του προϊόντος των βιομηχανικών κρατών αποτελεί ένα από τα σημαντικά γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας και έχει επηρεάσει αποφασιστικά τις πολιτικές, στρατιωτικές, κοινωνικές, ακόμη και πολιτιστικές, εξελίξεις.

Η μακροχρόνια μεγέθυνση της οικονομίας των ΗΠΑ οφείλεται, ως ένα βαθμό, στην αύξηση του πληθυσμού, που είχε ως αποτέλεσμα τη σταθερή αύξηση του εργατικού δυναμικού. Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι η αύξηση της ποσότητας του προϊόντος που μπορεί να παραχθεί από μια συγκεκριμένη ποσότητα εργασίας. Η ποσότητα του προϊόντος που παράγεται ανά μονάδα εργασίας –για παράδειγμα, ανά εργάτη ή ανά εργατώρα– ονομάζεται **μέση παραγωγικότητα της εργασίας** (*average labor productivity*). Στο Σχήμα 1.2 απεικονίζεται η εξέλιξη της μέσης παραγωγικότητας της εργασίας, που εδώ ορίζεται ως το προϊόν ανά απασχολούμενο εργάτη, από το 1900 μέχρι το 2014. Το 2014, ο μέσος εργάτης στις ΗΠΑ παρήγαγε πάνω από επτά φορές περισσότερο προϊόν από το μέσο εργάτη στις αρχές του εικοστού αιώνα, παρά το γεγονός ότι εργάστηκε λιγότερες ώρες στη διάρκεια του έτους. Επειδή ο μέσος εργάτης σήμερα είναι πολύ πιο παραγωγικός,

1. Το προϊόν στο Σχήμα 1.1 μετρείται με δύο συγγενικές έννοιες, το πραγματικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν (πραγματικό ΑΕΘΠ) πριν το 1929 και το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (πραγματικό ΑΕΠ) από το 1929 και μετά, που και τα δύο μετρούν το φυσικό ετήσιο όγκο παραγωγής. Θα συζητήσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τη μέτρηση του προϊόντος στο Κεφάλαιο 2.

ΣΧΗΜΑ 1.1

Προϊόν των ΗΠΑ, 1869-2014

Εδώ το προϊόν των ΗΠΑ μετρείται από το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (πραγματικό ΑΕΠ) για την περίοδο 1929-2014 και από το πραγματικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν (πραγματικό ΑΕΘΠ) για την περίοδο πριν το 1929. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες εκφράζονται σε τιμές του 2009 και στις δύο περιπτώσεις (βλέπε Κεφάλαιο 2). Παρατηρήστε την έντονα ανοδική τάση του προϊόντος, καθώς και τις απότομες διακυμάνσεις του στη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης (1929-1940), στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (1941-1945), καθώς και στις υφέσεις των περιόδων 1973-1975, 1981-1982, 1990-1991, 2001 και 2007-2009.

Πηγές: Πραγματικό ΑΕΘΠ 1869-1928: Christina D. Romer, «The Prewar Business Cycle Reconsidered: New Estimates of Gross National Product, 1869-1908» *Journal of Political Economy*, 97, 1 (Φεβρουάριος 1989), σσ. 22-23. Πραγματικό ΑΕΠ 1929-2014: Federal Reserve Bank of St Louis, research.stlouisfed.org/fred2/series/GDPCA. Τα δεδομένα της Romer αναθεωρήθηκαν με έτος βάσης τιμών το 2009.

οι Αμερικανοί απολαμβάνουν ένα σημαντικά ανώτερο βιοτικό επίπεδο σε σύγκριση με τις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Αν και η μακροχρόνια εξέλιξη της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ είναι εξαιρετική, ο ρυθμός αύξησής της χαρακτηρίζεται από σημαντικές διακυμάνσεις. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος ανά εργάτη ήταν 2,6% περίπου την περίοδο 1949-1973, αλλά μόνο 1,1% την περίοδο 1973-1995. Πιο πρόσφατα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος ανά εργάτη ήταν 1,9% από το 1995 μέχρι το 2007, αλλά μόνο 1,1% από το 2007 μέχρι το 2014.

Επειδή οι ρυθμοί αύξησης του προϊόντος και, ιδίως, του προϊόντος ανά εργάτη είναι αυτοί που τελικά προσδιορίζουν αν ένα κράτος θα είναι πλούσιο ή φτωχό, η κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την οικονομική μεγέθυνση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους της μακροοικονομικής θεωρίας. Δυστυχώς, δεν είναι εύκολο να εξηγήσει κανείς γιατί οι οικονομίες μεγεθύνονται. Γιατί, για παράδειγμα, οι φτωχές σε πρώτες ύλες και κατεστραμμένες από τον πόλεμο Ιαπωνία και Ν. Κορέα είχαν ρυθμούς μεγέθυνσης που μέσα σε μία ή δύο γενιές τις μεταμόρφωσαν σε βιομηχανικές δυνάμεις, ενώ αρκετά πλούσια σε πρώτες ύλες κράτη της Λατινικής Αμερικής είχαν ασταθή ή ακόμα και αρνητική μεγέθυνση τις τελευταίες δεκαετίες; Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης; Μολονότι οι μακροοικονομολόγοι δεν είναι σε θέση να δώσουν μια σαφή απάντηση στο ερώτημα, μπορούν, ωστόσο, να προσφέρουν κάποιες απαντήσεις. Για παράδειγμα, όπως θα δούμε αναλυτικά σ' αυτό το βιβλίο, οι περισσότεροι μακροοικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι ρυθμοί αποταμίευσης και επένδυσης είναι σημαντικοί για τη μεγέθυνση. Ένας άλλος αποφασιστικός παράγοντας για τη μεγέθυνση είναι, όπως θα δούμε, η τεχνολογική εξέλιξη και γενικότερα οι παράμετροι που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας των μηχανημάτων και των εργατών.

ΣΧΗΜΑ 1.2

Μέση παραγωγικότητα της εργασίας στις ΗΠΑ, 1900-2014

Η μέση παραγωγικότητα της εργασίας (προϊόν ανά απασχολούμενο εργατή) έχει ανοδική τάση. Η κορυφή που παρατηρείται κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής για τις ανάγκες του πολέμου. Ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας ήταν ιδιαίτερα υψηλός τις δεκαετίες του '50 και του '60, επιβραδύνθηκε τη δεκαετία του '70 και κορυφώθηκε πάλι στα μέσα της δεκαετίας του '90. Για τον προσδιορισμό της παραγωγικότητας, το προϊόν μετριέται όπως στο Σχήμα 1.1.

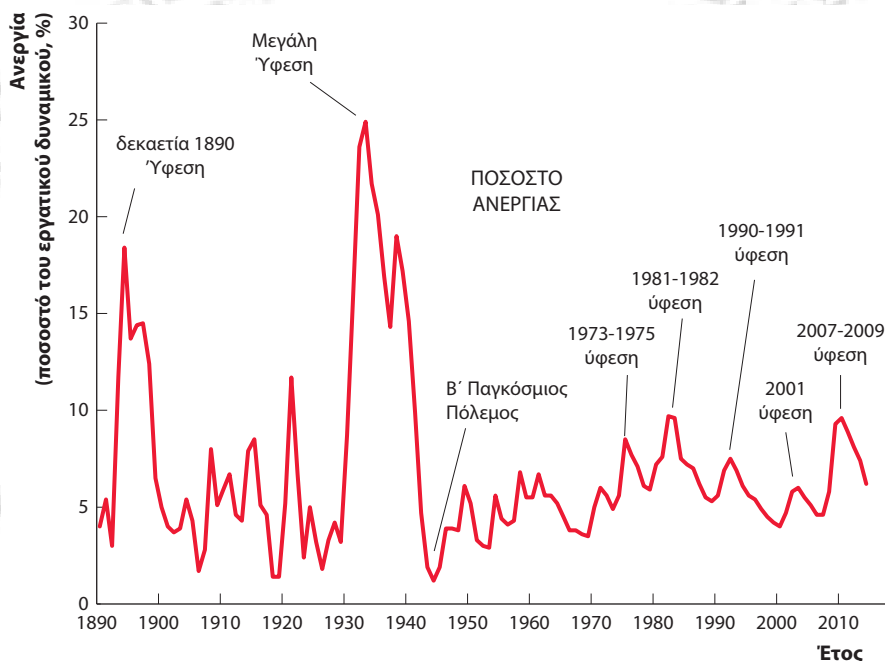
Πηγές: Απασχόληση σε χιλ. εργαζομένους: 1900-1947 (14 ετών και πάνω) από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σ. 126 και 1948-2014 (16 ετών και πάνω) από Federal Reserve Bank of St Louis, research.stlouisfed.org/fred2/series/CE16OV. Η μέση παραγωγικότητα της εργασίας δίνεται από το πηλίκο του προϊόντος (Σχήμα 1.1) διά την απασχόληση.

Οικονομικοί κύκλοι

Αν κοιτάξετε την εξέλιξη του προϊόντος των ΗΠΑ στο Σχήμα 1.1, θα προσέξετε ότι η μεγέθυνσή του δεν είναι πάντοτε ομαλή, αλλά χαρακτηρίζεται από λόφους και κοιλάδες. Πιο αξιοπρόσεκτη είναι η περίοδος από το 1929 μέχρι το 1945, η οποία περιλαμβάνει τη Μεγάλη Ύφεση και το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Με την κατάρρευση της οικονομίας την περίοδο 1929-1933, που σηματοδότησε την πρώτη μείζονα φάση της Μεγάλης Ύφεσης, το προϊόν των ΗΠΑ μειώθηκε σχεδόν κατά 30%. Αντίθετα, την περίοδο 1939-1944 με την είσοδο των ΗΠΑ στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και την εκτεταμένη παραγωγή όπλων, το προϊόν σχεδόν διπλασιάστηκε. Μετά το 1945, το προϊόν των ΗΠΑ δεν είχε τόσο έντονες διακυμάνσεις. Ωστόσο, στη μεταπολεμική εποχή υπάρχουν περίοδοι ραγδαίας οικονομικής μεγέθυνσης, όπως τις δεκαετίες του '60 και του '90, αλλά και περίοδοι που το προϊόν μειωνόταν από τη μια χρονιά στην άλλη, όπως στις περιόδους 1973-1975, 1981-1982, 1990-1991 και 2007-2009.

Οι μακροοικονομολόγοι χρησιμοποιούν τον όρο *οικονομικός κύκλος* για να περιγράψουν τις βραχυχρόνιες, αλλά συχνά απότομες, συρρικνώσεις και επεκτάσεις της οικονομικής δραστηριότητας.² Η καθοδική φάση ενός οικονομικού κύκλου, κατά την οποία το εθνικό προϊόν μπορεί να μειώνεται ή να αυξάνεται με πολύ αργό ρυθμό, ονομάζεται *ύφεση*. Οι υφέσεις, ακόμα και όταν είναι σχετικά ήπιες, οδηγούν σε οικονομική δυσχέρεια πολλούς ανθρώπους. Απασχολούν ιδιαίτερα τους πολιτικούς, καθώς οι πιθανότητες επανεκλογής τους είναι πολύ μεγαλύτερες όταν η εθνική οικονομία επεκτείνεται. Οι μακροοικονομολόγοι καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια να κατανοήσουν τι προκαλεί τους οικονομικούς κύκλους και να αποφασίσουν τι μπορεί ή πρέπει να

2. Ένας πιο ακριβής ορισμός δίνεται στο Κεφάλαιο 8. Οι οικονομικοί κύκλοι δεν περιλαμβάνουν διακυμάνσεις που διαρκούν λίγους μόνο μήνες, όπως η αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας που παρατηρείται την περίοδο των Χριστουγέννων.

ΣΧΗΜΑ 1.3

Ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ, 1890-2014

Απεικονίζεται το ετήσιο ποσοστό του εργατικού δυναμικού, που ήταν άνεργο από το 1890 μέχρι το 2014. Η ανεργία κορυφώνεται στις πολύ σοβαρές υφέσεις των δεκαετιών του 1890 και του 1930, ενώ φτάνει στα χαμηλότερα σημεία της το 1920 και στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Στη μεταπολεμική περίοδο, τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στις υφέσεις των περιόδων 1981-1982 και 2007-2009.

Πηγές: Ποσοστό ανεργίας (άτομα 14 ετών και πάνω μέχρι το 1947 και 16 ετών και πάνω από το 1948 και μετά): 1890-1947 από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σ. 135 και 1948-2014 από Federal Reserve Bank of St Louis, research.stlouisfed.org/fred2/series/UNRATE.

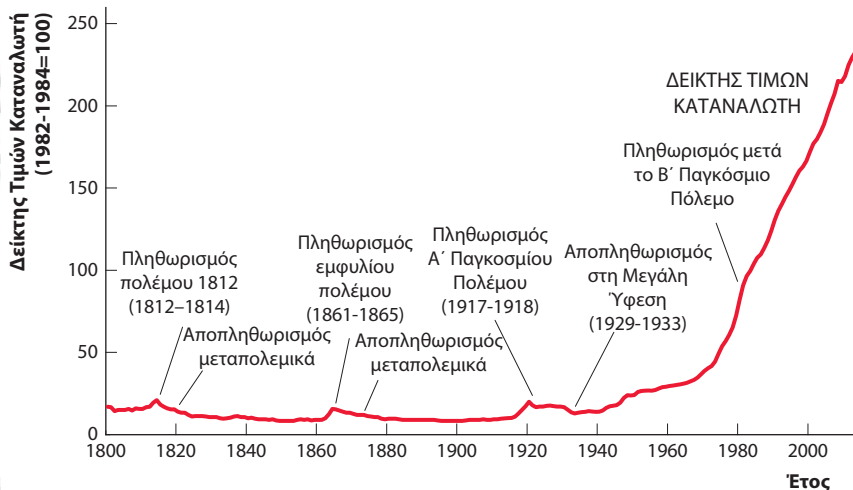
γίνει για την αντιμετώπισή τους. Σε αυτό το βιβλίο περιγράφουμε πολλά χαρακτηριστικά των οικονομικών κύκλων, συγκρίνουμε διαφορετικές ερμηνείες των κυκλικών διακυμάνσεων και αξιολογούμε τις εναλλακτικές πολιτικές που διαθέτουμε για να επηρεάσουμε την πορεία τους.

Ανεργία

Μια σημαντική πλευρά των οικονομικών υφέσεων είναι ότι συχνά συνοδεύονται από αύξηση της **ανεργίας** (*unemployment*), δηλαδή του αριθμού των ανθρώπων που θέλουν να εργαστούν και αναζητούν απασχόληση χωρίς να βρίσκουν. Η ανεργία αποτελεί, μαζί με τη μεγέθυνση και τους οικονομικούς κύκλους, το τρίτο μεγάλο ζήτημα της μακροοικονομικής θεωρίας.

Το πιο γνωστό μέτρο της ανεργίας είναι το ποσοστό ανεργίας, που είναι ο λόγος των ανέργων προς το σύνολο του εργατικού δυναμικού (του αριθμού των ανθρώπων που είτε εργάζονται, είτε αναζητούν εργασία). Στο Σχήμα 1.3 απεικονίζεται το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ από το 1890 μέχρι το 2014. Η υψηλότερη και πιο παρατεταμένη περίοδος ανεργίας σημειώθηκε κατά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του '30. Το 1933, το ποσοστό ανεργίας ήταν 24,9%, που σημαίνει ότι σχεδόν ένας σε κάθε τέσσερις εν δυνάμει εργαζομένους δεν έβρισκε δουλειά. Αντίθετα, η εκπληκτική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου μείωσε δραστικά την ανεργία. Το 1944, στην κορύφωση της οικονομικής άνθησης που προκάλεσε ο πόλεμος, το ποσοστό ανεργίας ήταν 1,2%.

Οι οικονομικές υφέσεις οδήγησαν σε σημαντικές αυξήσεις της ανεργίας στη μεταπολεμική περίοδο. Για παράδειγμα, στην ύφεση της διετίας 1981-1982 το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ έφτασε στο 10,8% και στην

ΣΧΗΜΑ 1.4

Τιμές καταναλωτή στις ΗΠΑ, 1800-2014

Πριν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το μέσο επίπεδο τιμών καταναλωτή παρέμενε σχετικά σταθερό, καθώς οι περίοδοι πληθωρισμού (αυξανόμενες τιμές) αντισταθμίζονταν από περιόδους αποπληθωρισμού (μειούμενες τιμές). Ωστόσο, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι τιμές υπερδεκαπλασιάστηκαν. Στο σχήμα, το μέσο επίπεδο τιμών καταναλωτή μετρείται με το δείκτη τιμών καταναλωτή (δείτε το Κεφάλαιο 2). Αυτός ο δείκτης μετρά το κόστος ενός συγκεκριμένου συνδυασμού, ή καλαθιού, καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, σε σχέση με το κόστος των ίδιων αγαθών και υπηρεσιών στην περίοδο βάσης (εδώ, την περίοδο 1982-1984). Επομένως, ένας δείκτης τιμών καταναλωτή ίσος με 236,71 το 2014 σημαίνει ότι ο συνδυασμός καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, που την περίοδο 1982-1984 κόστιζε \$100, το 2014 κόστιζε \$236,71.

Πηγές: Δείκτης τιμών καταναλωτή: 1800-1946 (1967 = 100) από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σσ. 210-211 και 1947-2014 (1982-1984 = 100) από Federal Reserve Bank of St Louis, research.stlouisfed.org/fred2/series/CPIAUCSL. Τα δεδομένα πριν το 1971 αναθεωρήθηκαν με βάση την περίοδο 1982-1984 = 100.

ύφεση της διαιτίας 2007-2008 έφτασε στο 10%.³ Ωστόσο, ακόμη και σε περιόδους οικονομικής επέκτασης, το ποσοστό ανεργίας παραμένει αρκετά πάνω από το μηδέν, όπως μπορείτε να δείτε στο Σχήμα 1.3. Το 2000, μετά από εννέα συνεχή χρόνια οικονομικής μεγέθυνσης χωρίς ύφεση, το ποσοστό ανεργίας παρέμενε στο 4%. Τα αίτια των αρκετά υψηλών ποσοστών ανεργίας ακόμη και σε περιόδους καλής οικονομικής κατάστασης, αποτελούν ένα ακόμα σημαντικό ερώτημα για τη μακροοικονομική θεωρία.

Πληθωρισμός

Όταν οι τιμές των περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου, λέμε ότι στην οικονομία παρατηρείται **πληθωρισμός** (*inflation*). Στο Σχήμα 1.4 απεικονίζεται ένα μέτρο του μέσου επιπέδου τιμών καταναλωτή στις ΗΠΑ, στους δύο προηγούμενους αιώνες.⁴ Σημειώστε ότι πριν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πληθωρισμός υπήρχε μόνο σε περιόδους πολέμου, όπως στον πόλεμο του 1812, τον εμφύλιο πόλεμο και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τις παραπάνω περιόδους πληθωρισμού ακολουθούσαν περιόδοι **αποπληθωρισμού** (*deflation*), στις οποίες υπήρχε πτώση των τιμών των περισσότερων αγαθών και υπηρε-

3. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 10,8% το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο του 1982. Το ποσοστό ανεργίας στο Σχήμα 1.3 δεν είναι τόσο υψηλό, επειδή απεικονίζονται τα ετήσια στοιχεία - δηλαδή, το μέσο ποσοστό ανεργίας στους 12 μήνες κάθε έτους, που το 1982 ήταν 9,7%.

4. Αυτό το μέτρο είναι ο δείκτης τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) και εξετάζεται στο Κεφάλαιο 2. Ο ΔΤΚ θεωρητικά μετρά το κόστος αγοράς ενός δεδομένου συνδυασμού, ή καλαθιού, καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, για την κατασκευή του δείκτη τιμών καταναλωτή σε μια περίοδο δύο αιώνων χρειάζονται πολλοί συμβιβασμοί. Για παράδειγμα, το καλάθι των αγαθών που αποτιμάται στο δείκτη δεν παραμένει το ίδιο σε όλη την περίοδο που καλύπτει το Σχήμα 1.4, αλλά μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, ώστε να αντανακλά το διαφορετικό μείγμα αγαθών και υπηρεσιών που είναι διαθέσιμο σε διαφορετικές εποχές.

σιών. Ως αποτέλεσμα αυτών των αντίρροπων περιόδων πληθωρισμού και αποπληθωρισμού, το επίπεδο τιμών παρέμενε μακροχρόνια κάπως σταθερό. Για παράδειγμα, οι τιμές στο τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου (1918) βρίσκονταν στο ίδιο περίπου επίπεδο με τις τιμές του 1800, περισσότερο από έναν αιώνα πριν.

Η τελευταία σημαντική περίοδος αποπληθωρισμού στις ΗΠΑ ήταν η περίοδος 1929-1933 στην αρχική φάση της Μεγάλης Ύφεσης. Από τότε ο πληθωρισμός, χωρίς αντίρροπες περιόδους αποπληθωρισμού, αποτελεί τη συνήθη κατάσταση, αν και ήταν αρκετά χαμηλός **στις δεκαετίες του '90 και του '00**. Στο Σχήμα 1.4 φαίνεται ότι οι τιμές καταναλωτή έχουν αυξηθεί σημαντικά μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς το μέτρο του επιπέδου τιμών που χρησιμοποιούμε έχει δεκαπλασιαστεί.

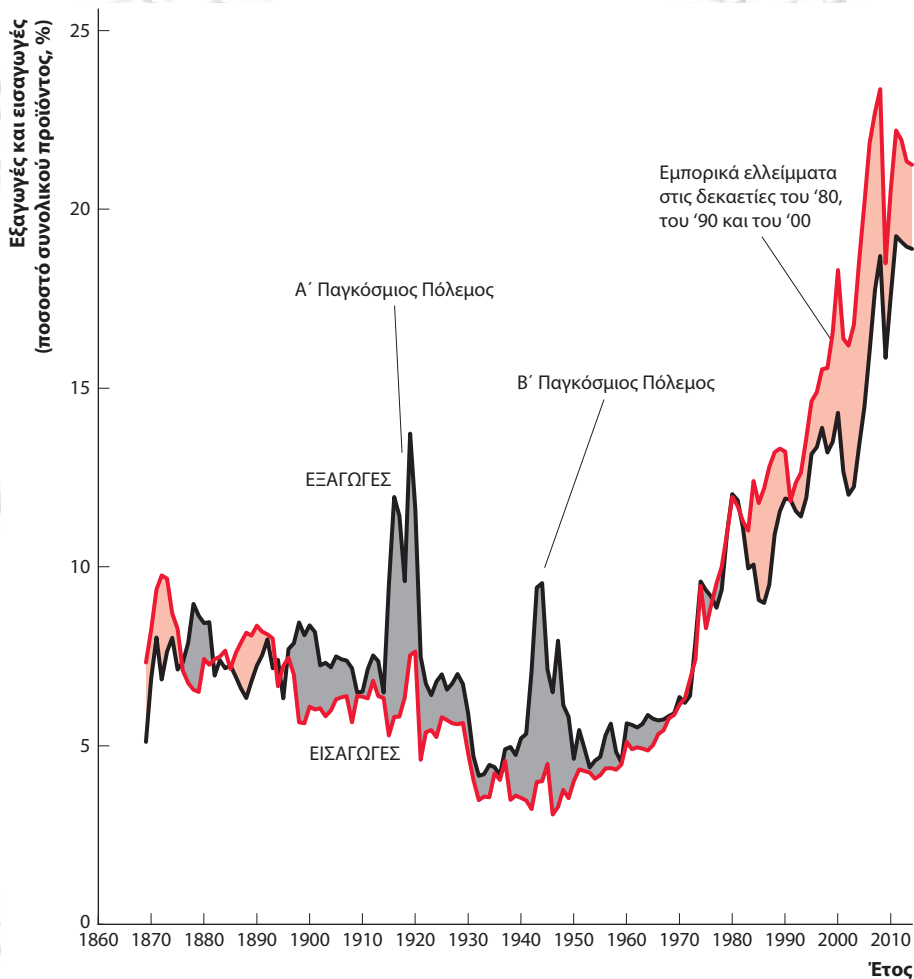
Η ποσοστιαία αύξηση του μέσου επιπέδου τιμών σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο – συνήθως ένα έτος – αποτελεί το ρυθμό πληθωρισμού. Αν ο **ετήσιος** ρυθμός πληθωρισμού στις τιμές καταναλωτή είναι 10%, για παράδειγμα, τότε κατά μέσο όρο οι τιμές των αγαθών που αγοράζουν οι καταναλωτές αυξάνονται κατά 10% το χρόνο. Ο ρυθμός πληθωρισμού μπορεί να διαφέρει σημαντικά τόσο από χρόνο σε χρόνο, όσο και από χώρα σε χώρα. Από 1%-2% το χρόνο σε χώρες χαμηλού πληθωρισμού (όπως η Ελβετία) μέχρι και 1.000%, ή και περισσότερο, το χρόνο σε χώρες που αντιμετωπίζουν υπερπληθωρισμό (όπως πολλές από τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης τη δεκαετία του '90). Όταν ο πληθωρισμός φτάνει σε ένα υπερβολικά υψηλό επίπεδο, όπου οι τιμές αλλάζουν κάθε μέρα ή κάθε ώρα, η λειτουργία της οικονομίας γίνεται προβληματική. Υψηλός πληθωρισμός σημαίνει, επίσης, ότι η αγοραστική δύναμη του χρήματος διαβρώνεται γρήγορα, γεγονός που αναγκάζει τα άτομα να επιδιώκουν να δαπανήσουν τα χρήματά τους μόλις τα αποκτήσουν.

Η παγκόσμια οικονομία

Σήμερα, κάθε μεγάλη οικονομία είναι μια **ανοικτή οικονομία** (*open economy*), δηλαδή έχει εκτεταμένες εμπορικές και χρηματοοικονομικές σχέσεις με άλλες εθνικές οικονομίες. Αντίθετα, μια **κλειστή οικονομία** (*closed economy*) δεν έχει οικονομικές συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο. Οι μακροοικονομολόγοι μελετούν διάφορα πρότυπα διεθνούς εμπορίου και δανεισμού, για να κατανοήσουν καλύτερα τη σύνδεση των εθνικών οικονομιών μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ένα σημαντικό ζήτημα στη μακροοικονομική θεωρία είναι ο βαθμός στον οποίο το διεθνές εμπόριο και ο διεθνής δανεισμός αποτελούν μέσα μετάδοσης των οικονομικών κύκλων από χώρα σε χώρα.

Ένα ακόμη ζήτημα που απαιτεί μια παγκόσμια θεώρηση είναι οι ανισορροπίες που παρατηρούνται στο διεθνές εμπόριο. Στο Σχήμα 1.5 απεικονίζεται το ιστορικό πρότυπο των εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών των ΗΠΑ. Οι εισαγωγές των ΗΠΑ περιλαμβάνουν αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται στο εξωτερικό και αγοράζονται στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές των ΗΠΑ περιλαμβάνουν αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται στις ΗΠΑ και πωλούνται σε άλλες χώρες. Για να αποκτήσετε μια αίσθηση της σχετικής σημασίας του διεθνούς εμπορίου, στο Σχήμα 1.5 οι εισαγωγές και οι εξαγωγές παρουσιάζονται ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος των ΗΠΑ. Σήμερα, τόσο οι εξαγωγές, όσο και οι εισαγωγές αποτελούν μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού προϊόντος των ΗΠΑ, σε σύγκριση με τις δεκαετίες του '50 και του '60, αντανακλώντας αφενός την ανάκαμψη του διεθνούς εμπορίου από τις διαταραχές που προκάλεσαν η Μεγάλη Ύφεση και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, και αφετέρου την τάση ευρύτερης οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών. Παρατηρήστε, ωστόσο, ότι πριν από έναν αιώνα οι εξαγωγές και οι εισαγωγές κατείχαν ήδη σημαντική θέση σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας.

Στο Σχήμα 1.5 βλέπουμε ότι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές δεν είναι απαραίτητα ίσες σε κάθε έτος. Για παράδειγμα, μετά τον Πρώτο και το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εξαγωγές των ΗΠΑ υπερέβαιναν τις εισαγωγές, διότι στέλνονταν μεγάλες ποσότητες προμηθειών στις χώρες που η οικονομία τους είχε πληγεί από τον πόλεμο. Όταν οι εξαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές, υπάρχει **εμπορικό πλεόνασμα** (*trade surplus*). Ωστόσο, στη δεκαετία του '80, οι εξαγωγές των ΗΠΑ υποχώρησαν κατά πολύ σε σχέση με τις εισαγωγές, μια κατάσταση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, όπως μπορείτε να δείτε στο Σχήμα 1.5, και έχει τραβήξει την προσοχή των κυβερνήσεων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Όταν οι εισαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εξαγωγές, υπάρχει **εμπορικό έλλειμμα** (*trade deficit*). Τι προκαλεί τέτοιες ανισορροπίες στο εμπορικό ισοζύγιο; Είναι αυτές δυσμενείς για την οικονομία των ΗΠΑ ή για τις οικονομίες των εμπορικών της εταίρων; Αυτά είναι ορισμένα από τα ερωτήματα που απασχολούν τους μακροοικονομολόγους.

ΣΧΗΜΑ 1.5

Εξαγωγές και εισαγωγές των ΗΠΑ, 1869-2014

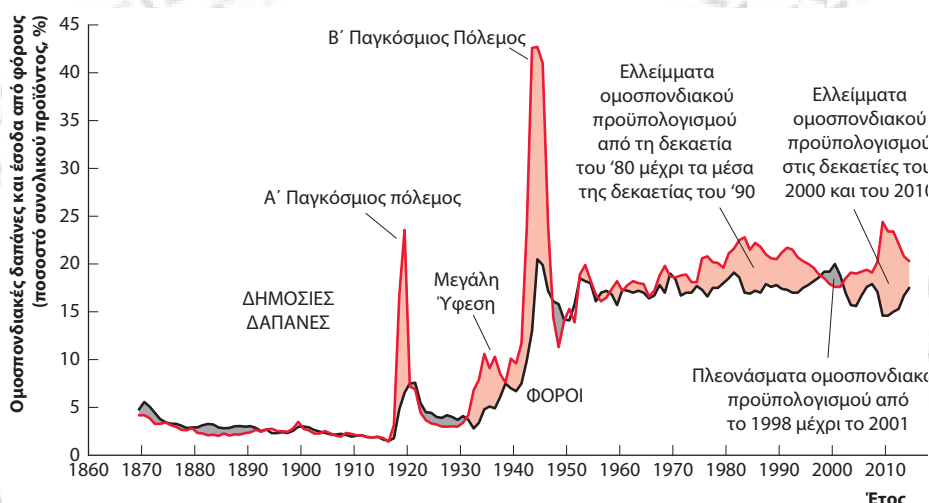
Απεικονίζονται οι εξαγωγές (μαύρη γραμμή) και οι εισαγωγές (έγχρωμη γραμμή) των ΗΠΑ, ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος. Οι εισαγωγές και εξαγωγές δεν είναι απαραίτητα ίσες κάθε χρόνο. Οι εξαγωγές των ΗΠΑ ήταν μεγαλύτερες από τις εισαγωγές (γκρι σκιά) στο μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα. Ωστόσο, στις δεκαετίες του '80, του '90 και του '00, οι εξαγωγές των ΗΠΑ ήταν μικρότερες από τις εισαγωγές (έγχρωμη σκιά).

Πηγές: Εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών: 1869-1959 από *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σσ. 864-865 και 1960-2014 από *International Transactions Accounts, U.S. Bureau of Economic Analysis, bea.gov/itable/index_ita.cfm*, Πίνακας 1.1. Ονομαστικό Προϊόν: 1869-1928 από Christina D. Romer, «The Prewar Business Cycle Reconsidered: New Estimates of Gross National Product, 1869-1908», *Journal of Political Economy*, 97, 1 (Φεβρουάριος 1989), σσ. 22-23 και 1929-2014 από Federal Reserve Bank of St Louis, χρονοσειρά *GDPA*.

Μακροοικονομική πολιτική

Η οικονομική επίδοση ενός κράτους εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τους πλουτοπαραγωγικούς και ανθρώπινους πόρους που διαθέτει, το απόθεμα κεφαλαίου (κτήρια, μηχανήματα, λογισμικό και διανοητική ιδιοκτησία), την τεχνολογία και τις οικονομικές επιλογές των πολιτών του, τόσο ατομικές όσο και συλλογικές. Ένας άλλος ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας είναι το σύνολο των μακροοικονομικών πολιτικών που ακολουθεί η κυβέρνηση.

Οι μακροοικονομικές πολιτικές επηρεάζουν τη γενική επίδοση της οικονομίας. Οι δύο κύριες μορφές μακροοικονομικής πολιτικής είναι η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική. Η **δημοσιονομική πολιτική** (*fiscal policy*), η οποία στις ΗΠΑ ορίζεται σε εθνικό, πολιτειακό και τοπικό επίπεδο, αφορά τις δημόσιες δαπάνες και τα έσοδα από φόρους. Η **νομισματική πολιτική** (*monetary policy*) προσδιορίζει το ρυθμό αύξησης της

ΣΧΗΜΑ 1.6

Δημόσιες δαπάνες και έσοδα από φόρους στις ΗΠΑ, 1869-2014

Απεικονίζονται οι δαπάνες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης των ΗΠΑ (έγχρωμη γραμμή) και τα έσοδα από φόρους (μαύρη γραμμή) ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος. Τα ελλείμματα (δαπάνες μεγαλύτερες από τα έσοδα) έχουν έγχρωμη σκίαση και τα πλεονάσματα (έσοδα μεγαλύτερα από τις δαπάνες) έχουν γκρι σκίαση. Το μερίδιο του δημόσιου τομέα στην οικονομία έχει αυξηθεί μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μεγάλα ελλείμματα εμφανίζονται στη διάρκεια των δύο παγκόσμιων πολέμων, στη Μεγάλη Ύφεση και μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70, με εξαίρεση την περίοδο 1998-2001, όπου υπήρχαν μεγάλα πλεονάσματα.

Πηγές: Δείκτη Ομοσπονδιακές δαπάνες και έσοδα 1869-1929: *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, σ. 1.104. Ονομαστικό προϊόν 1930-2014: Όπως στο Σχήμα 1.5. Ομοσπονδιακές δαπάνες και έσοδα ως ποσοστό του προϊόντος 1930-2014: *Historical Tables, Budget of the U.S. Government*, Πίνακας 1.2.

προσφοράς χρήματος της χώρας και ελέγχεται από ένα κρατικό ίδρυμα, την κεντρική τράπεζα. Στις ΗΠΑ, κεντρική τράπεζα είναι η Federal Reserve System, ή απλά Fed.

Ένα ουσιώδες ζήτημα μακροοικονομικής πολιτικής που απασχολεί τα τελευταία χρόνια τις ΗΠΑ ανήκει στη σφαίρα της δημοσιονομικής πολιτικής. Στα τέλη της δεκαετίας του '90 παρατηρήθηκαν υψηλά πλεονάσματα του κρατικού προϋπολογισμού, που όμως στη συνέχεια μετατράπηκαν σε υψηλά ελλείμματα, τα οποία κατά μέσο όρο ανήλθαν σε 2% του ΑΕΠ την περίοδο 2001-2008 και πάνω από 8% του ΑΕΠ την περίοδο 2009-2011. Στο Σχήμα 1.6 παρουσιάζεται η εξέλιξη των δημοσίων δαπανών και των εσόδων από φόρους τα τελευταία 145 χρόνια.⁵ Και εδώ, οι δημόσιες δαπάνες, τα έσοδα από φόρους καθώς και τα ελλείμματα και πλεονάσματα του κρατικού προϋπολογισμού, εκφράζονται ως ποσοστά του συνολικού προϊόντος, για να είναι πιο κατανοητή η σημασία τους σε σχέση με τη γενική εικόνα της οικονομίας.

Δύο προφανή χαρακτηριστικά στο Σχήμα 1.6 είναι οι κορυφές στις δημόσιες δαπάνες και τα ελλείμματα, που οφείλονταν στην αύξηση των στρατιωτικών δαπανών στη διάρκεια του Πρώτου και του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Στο μέγιστο σημείο τους, κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δημόσιες δαπάνες υπερέβαιναν το 43% του συνολικού προϊόντος. Σημαντικά ελλείμματα υπήρχαν, επίσης, στη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του '30, διότι το κράτος αύξησε τις δαπάνες του για διάφορα προγράμματα που είχαν σχεδιαστεί για τη στήριξη της οικονομίας, όπως επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης. Φαίνεται επίσης καθαρά η αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία αντικατοπτρίζεται τόσο στη μεγάλη αύξηση των δημοσίων δαπανών και των φορολογικών εσόδων σε σχέση με το εθνικό προϊόν γύρω στο 1940, όσο και στην πιο ήπια ανοδική τάση αυτών των δύο μεταβλητών μεταπολεμικά.

Τα υψηλά και συνεχή ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού, που παρατηρούνται από τη δεκαετία του '80 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90 ήταν ιστορικά ασυνήθιστα, με την έννοια ότι πραγματοποιήθηκαν σε

5. Οι δημόσιες δαπάνες περιλαμβάνουν τόσο αγορές αγαθών και υπηρεσιών από το δημόσιο, όπως οι αγορές στρατιωτικών εξοπλισμών και οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, όσο και την παροχή επιδομάτων προς τους πολίτες, όπως το επίδομα Κοινωνικής Πρόνοιας.

περίοδο ειρήνης και σχετικής ευημερίας. Η εμφάνιση των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων τη δεκαετία του '80 συνέπεσε με την εμφάνιση των υψηλών εμπορικών ελλειμμάτων (βλέπε Σχήμα 1.5). Μάλιστα, τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού και του εμπορικού ισοζυγίου είναι γνωστά και ως «δίδυμα ελλείμματα». Πράγματι συνδέονται αυτά τα δύο ελλείμματα; Αν ναι, τι μπορεί να γίνει; Τα παραπάνω ερωτήματα αποτελούν επίσης αντικείμενο μελέτης της μακροοικονομικής θεωρίας.

Η πιθανή σχέση μεταξύ των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού και του εμπορικού ισοζυγίου φέρνει στην επιφάνεια μια σημαντική πλευρά της μακροοικονομικής θεωρίας. Τα μακροοικονομικά θέματα και προβλήματα είναι συχνά αλληλοσυνδεόμενα. Γι' αυτόν το λόγο, η μεμονωμένη μελέτη ενός μακροοικονομικού ζητήματος, όπως οι συνέπειες των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού, δεν είναι γενικά επαρκής. Οι μακροοικονομολόγοι συνήθως εξετάζουν την οικονομία ως ένα πλήρες σύστημα, αναγνωρίζοντας ότι οι μεταβολές που πραγματοποιούνται σε έναν τομέα ή μια αγορά μπορεί να επηρεάσουν την επίδοση όλης της οικονομίας.

Άθροιση

Η μακροοικονομική θεωρία αποτελεί έναν από τους δύο κύριους κλάδους της οικονομικής θεωρίας, ο άλλος είναι η μικροοικονομική θεωρία. Οι μακροοικονομολόγοι και οι μικροοικονομολόγοι χρησιμοποιούν τις ίδιες βασικές οικονομικές έννοιες και μεθόδους. Η διαφορά έγκειται στο επίπεδο μελέτης της οικονομίας. Οι μικροοικονομολόγοι εστιάζουν στους μεμονωμένους καταναλωτές, τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις, που, λόγω μεγέθους, δεν είναι σε θέση να επηρεάσουν την εθνική οικονομία. Οι μακροοικονομολόγοι, αντίθετα, δεν ενδιαφέρονται για τις λεπτές διαφορές μεταξύ των διαφόρων αγαθών, επιχειρήσεων και αγορών που υπάρχουν στην οικονομία και εστιάζουν στα εθνικά συνολικά μεγέθη. Για παράδειγμα, στις αναλύσεις τους οι μακροοικονομολόγοι δεν ενδιαφέρονται αν οι καταναλωτές αγοράζουν Microsoft Xbox ή Sony PlayStation, βοδινό ή κοτόπουλο, Pepsi ή Coca Cola. Αντίθετα, αθροίζουν τις δαπάνες των καταναλωτών για όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες, προκειμένου να πάρουν ένα γενικό σύνολο που ονομάζεται *συνολική κατανάλωση*. Η διαδικασία πρόσθεσης των μεμονωμένων οικονομικών μεταβλητών για την εύρεση των γενικών οικονομικών συνόλων ονομάζεται **άθροιση** (*aggregation*). Η χρησιμοποίηση της άθροισης και η έμφαση στις συνολικές ποσότητες, όπως η συνολική κατανάλωση, η συνολική επένδυση και το συνολικό προϊόν αποτελούν τα κύρια σημεία διαφοροποίησης της μακροοικονομικής από τη μικροοικονομική.

1.2 Με τι ασχολούνται οι μακροοικονομολόγοι;

Περιγράφονται οι επαγγελματικές δραστηριότητες και οι στόχοι των μακροοικονομολόγων.

Πώς χρησιμοποιούν οι μακροοικονομολόγοι τις γνώσεις τους, τα δεδομένα που συγκεντρώνουν και τις θεωρίες που αναπτύσσουν; Πέρα από τη διδασκαλία της οικονομικής θεωρίας, οι μακροοικονομολόγοι ασχολούνται με πολλές άλλες δραστηριότητες, όπως τις οικονομικές προβλέψεις, τη μακροοικονομική ανάλυση, την πρωτογενή έρευνα και την επεξεργασία εμπειρικών δεδομένων για δημόσιες υπηρεσίες, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα.

Μακροοικονομικές προβλέψεις

Πολλοί πιστεύουν ότι οι οικονομολόγοι ξοδεύουν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους προσπαθώντας να προβλέψουν τις τάσεις της οικονομίας. Στην πραγματικότητα, με εξαίρεση ένα σχετικά μικρό αριθμό ειδικών, οι προβλέψεις καλύπτουν ένα μικρό μόνο μέρος των ενδιαφερόντων των μακροοικονομολόγων. Ένας λόγος που οι μακροοικονομολόγοι δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με τις προβλέψεις είναι ότι γενικά δεν είναι και τόσο καλοί σε αυτές! Οι προβλέψεις είναι δύσκολες, όχι μόνο επειδή οι γνώσεις που έχουμε για τη λειτουργία της οικονομίας είναι ατελείς, αλλά και επειδή είναι αδύνατον να λάβει κανείς υπόψη όλους τους παράγοντες –πολλοί από τους οποίους δεν είναι αυστηρά οικονομικοί– που μπορεί να επηρεάσουν τις οικονομικές τάσεις στο μέλλον. Ορισμένα από τα ερωτήματα που ίσως αντιμετωπίσει κάποιος που προσπαθεί να προβλέψει την πορεία της οικονομίας είναι: Πώς θα επηρεάσουν τα διεθνή γεγονότα τις εγκρίσεις του Κογκρέσου για στρατιω-

τικές δαπάνες τα επόμενα χρόνια; Πώς θα επηρεάσει μια ξηρασία στις αγροτικές περιοχές τις διαθέσιμες ποσότητες τροφίμων και τις τιμές τους; Θα συνεχίσει η παραγωγικότητα να αυξάνεται τα επόμενα χρόνια με τον ίδιο υψηλό ρυθμό, όπως στα τέλη της δεκαετίας του '90 και στις αρχές της δεκαετίας του '00, λόγω της μηχανογράφησης όλο και περισσότερων επιχειρήσεων; Επειδή οι απαντήσεις σε τέτοιες ερωτήσεις είναι πολύ απρόβλεπτες, οι οικονομολόγοι που ασχολούνται με μακροοικονομικές προβλέψεις σπάνια καταλήγουν σε μια και μόνο πρόγνωση. Συνήθως συνδυάζουν τη «βασική» πρόβλεψη, με «αισιόδοξα» και «απαισιόδοξα» εναλλακτικά σενάρια.

Μήπως το γεγονός ότι η μακροοικονομική θεωρία δεν μπορεί να προσφέρει ιδιαίτερα ακριβείς προβλέψεις της οικονομικής δραστηριότητας σημαίνει ότι δεν έχει νόημα η μελέτη της; Ίσως κάποιιοι το σκεφτούν, αλλά μάλλον θα ήταν παράλογο. Η επιστήμη της μετεωρολογίας αποτελεί ένα παράδειγμα, όπου είναι δύσκολο να γίνουν προβλέψεις (θα είναι *σίγουρα* αυτό το Σαββατοκύριακο ηλιόλουστο;), αλλά προσφέρει πολλές χρήσιμες γνώσεις (οι μετεωρολόγοι βοήθησαν στην ανακάλυψη της μείωσης του στρώματος του όζοντος στην ατμόσφαιρα και προειδοποίησαν για τους κινδύνους της). Ομοίως, οι καρδιολόγοι δεν μπορούν συνήθως να προβλέψουν αν ή πότε ένας ασθενής θα υποστεί καρδιακή προσβολή - μπορούν μονάχα να μιλήσουν για πιθανότητες. Όπως οι μετεωρολόγοι και οι γιατροί, οι οικονομολόγοι αντιμετωπίζουν ένα σύστημα, η πολυπλοκότητα του οποίου καθιστά δύσκολη την κατανόησή του και ακόμη δυσκολότερη την πρόβλεψη της συμπεριφοράς του. Αντί να προσπαθούν να προβλέψουν τι θα συμβεί, οι περισσότεροι μακροοικονομολόγοι ασχολούνται με την ανάλυση και την ερμηνεία των γεγονότων όταν αυτά συμβαίνουν (μακροοικονομική ανάλυση) ή την κατανόηση της δομής της οικονομίας εν γένει (μακροοικονομική έρευνα).

Μακροοικονομική ανάλυση

Οι μακροοικονομικοί αναλυτές παρακολουθούν την οικονομία και εξετάζουν τις επιδράσεις των οικονομικών γεγονότων. Πολλοί αναλυτές απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα, όπως σε τράπεζες ή μεγάλες επιχειρήσεις. Οι αναλυτές του ιδιωτικού τομέα επιδιώκουν να προσδιορίσουν πώς οι γενικές οικονομικές τάσεις θα επηρεάσουν τις χρηματοοικονομικές επενδύσεις των εργοδοτών τους, τις ευκαιρίες επέκτασης, τη ζήτηση των προϊόντων τους κτλ. Ορισμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις ειδικεύονται στη μακροοικονομική ανάλυση έναντι αμοιβής.

Ο δημόσιος τομέας, που περιλαμβάνει τις εθνικές και περιφερειακές διοικήσεις, καθώς και τους διεθνείς οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, απασχολεί και αυτός πολλούς μακροοικονομικούς αναλυτές. Ο κύριος στόχος των μακροοικονομικών αναλυτών του δημόσιου τομέα είναι να βοηθήσουν στη χάραξη οικονομικής πολιτικής – για παράδειγμα, συντάσσουν αναφορές που αποτιμούν διάφορα μακροοικονομικά προβλήματα ή διαμορφώνουν και αξιολογούν τις προτάσεις οικονομικής πολιτικής. Στις ΗΠΑ, οι αξιωματούχοι που σχεδιάζουν τη νομισματική πολιτική χρησιμοποιούν εκατοντάδες οικονομολόγους με διδακτορικό, που απασχολούνται στην Κεντρική Τράπεζα (τη Federal Reserve System), ενώ ο Πρόεδρος συμβουλευέται την Επιτροπή Οικονομικών Συμβούλων (Council of Economic Advisers) και το επιστημονικό προσωπικό πολλών τμημάτων και υπηρεσιών. Για τα μέλη του Κογκρέσου, κύρια πηγή μακροοικονομικών αναλύσεων αποτελεί η Επιτροπή Προϋπολογισμού του Κογκρέσου (Congressional Budget Office). Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής συχνά ζητούν και τη συμβουλή μακροοικονομολόγων από τον ακαδημαϊκό χώρο και τις επιχειρήσεις.

Μακροοικονομική έρευνα

Η μακροοικονομική έρευνα παίρνει πολλές και διαφορετικές μορφές, από τη θεωρητική μαθηματική ανάλυση μέχρι το ψυχολογικό πειραματισμό και τα προγράμματα προσομοίωσης, στα οποία χρησιμοποιούνται υπολογιστές για την παραγωγή τυχαιών αριθμών που αντιπροσωπεύουν την τυχαία καθημερινή οικονομική δραστηριότητα. Ωστόσο, στόχος της μακροοικονομικής έρευνας είναι η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων σχετικά με τη λειτουργία της οικονομίας. Η γνώση των γενικών χαρακτηριστικών της οικονομίας, που έχει αποκτηθεί από την έρευνα, αποτελεί τη βάση για την ανάλυση συγκεκριμένων οικονομικών προβλημάτων, πολιτικών ή καταστάσεων.

Για να κατανοήσετε τη σημασία της έρευνας, φανταστείτε ότι είστε ένας οικονομολόγος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, επιφορτισμένος να βοηθήσετε μια μικρή αφρικανική χώρα να ελέγξει τον υψηλό πληθω-

ρισμό της. Τι είδους μπορεί να είναι οι συμβουλές σας; Βασικά, θα πρέπει να γνωρίζετε ποιες αντιπληθωριστικές πολιτικές έχουν χρησιμοποιήσει άλλες χώρες στο παρελθόν, ποια ήταν τα αποτελέσματα, πώς τα αποτελέσματα κάθε πολιτικής συνδέονταν με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χώρας που την ακολουθούσε κτλ. Ιδίως αν η περίπτωση που αναλύετε δεν είναι ταυτόσημη με κάποια άλλη, η γνώση ορισμένων θεωρητικών αρχών θα σας βοηθούσε, επίσης, να προσδιορίσετε και να κατανοήσετε τους κύριους παράγοντες που ευθύνονται για τον πληθωρισμό στη συγκεκριμένη χώρα. Η ανάλυση ιστορικών περιπτώσεων και η ανάπτυξη εξαρχής των θεωρητικών αρχών, χωρίς κάποιο σημείο αναφοράς, θα απαιτούσε πολλά χρόνια σκληρής προσπάθειας. Η αξία των διεξαγόμενων ερευνών έγκειται στο γεγονός ότι πολλές από τις ιδέες και τα συμπεράσματα που χρειάζεστε είναι διαθέσιμα στα βιβλία και τα επιστημονικά περιοδικά ή κυκλοφορούν σε ανέκδοτη μορφή. Επειδή αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη της οικονομικής ανάλυσης και των οικονομικών προβλέψεων, η μακροοικονομική έρευνα αποτελεί πραγματικά τη μηχανή που τραβάει πίσω της ολόκληρη τη μακροοικονομική αμαξοστοιχία.

Η μακροοικονομική έρευνα διεξάγεται κυρίως σε τεχνολογικά ιδρύματα και πανεπιστήμια, σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, όπως το Εθνικό Γραφείο Οικονομικών Ερευνών (National Bureau of Economic Research), το Ινστιτούτο Brookings και το Ινστιτούτο Αμερικανικής Επιχειρηματικότητας (American Enterprise Institute) στις ΗΠΑ, αλλά και στο δημόσιο τομέα (σε κρατικούς και διεθνείς οργανισμούς). Ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα, η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην οικονομική ανάλυση και στη μακροοικονομική έρευνα είναι πολύ πιο δυσδιάκριτη απ' όση τη χαράξαμε εδώ. Ο λόγος είναι ότι πολλοί οικονομολόγοι κινούνται μεταξύ της ανάλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων (όπως το πρόβλημα του πληθωρισμού μιας αφρικανικής χώρας) και της πιο βασικής οικονομικής έρευνας (όπως η ανάλυση του πληθωρισμού γενικά).

Η οικονομική θεωρία. Πώς διεξάγεται η μακροοικονομική έρευνα; Όπως συμβαίνει και με πολλά άλλα επιστημονικά πεδία, η μακροοικονομική έρευνα στηρίζεται κυρίως στη διατύπωση και τον έλεγχο θεωριών. Μια **οικονομική θεωρία** (*economic theory*) αποτελεί ένα σύνολο ιδεών για την οικονομία, οι οποίες έχουν μια λογική συγκρότηση. Οι περισσότερες οικονομικές θεωρίες αναπτύσσονται στο πλαίσιο ενός **οικονομικού υποδείγματος** (*economic model*), που συνιστά μια απλοποιημένη περιγραφή ορισμένων χαρακτηριστικών της οικονομίας, συνήθως εκφρασμένων σε μαθηματική μορφή. Οι οικονομολόγοι αξιολογούν ένα οικονομικό υπόδειγμα ή μια θεωρία με βάση τέσσερα κριτήρια:

1. Είναι οι υποθέσεις του λογικές και ρεαλιστικές;
2. Είναι αρκετά κατανοητό και εύχρηστο για να χρησιμοποιηθεί στη μελέτη πραγματικών προβλημάτων;
3. Τα συμπεράσματά του μπορούν να ελεγχθούν με μια **εμπειρική ανάλυση** (*empirical analysis*); Μπορούν δηλαδή τα συμπεράσματά του να αξιολογηθούν αντιπαραβάλλοντάς τα με την πραγματικότητα;
4. Όταν αντιπαραβάλλουμε τα συμπεράσματα με τα στοιχεία που παρατηρούμε, είναι τα θεωρητικά συμπεράσματα συνεπή με τα εμπειρικά δεδομένα;

Για να είναι χρήσιμη μια θεωρία ή ένα υπόδειγμα, η απάντηση σε καθεμία από τις παραπάνω ερωτήσεις θα πρέπει να είναι καταφατική. Δυστυχώς, όμως, οι οικονομολόγοι ίσως να μη συμφωνούν πάντα στην αξιολόγηση ενός συγκεκριμένου υποδείγματος, με αποτέλεσμα συχνά να υπάρχει αντιπαράθεση σχετικά με την απεικόνιση μιας οικονομικής κατάστασης σ' ένα υπόδειγμα.

Παρουσιάζουμε μια περίληψη των κύριων βημάτων ανάπτυξης και ελέγχου μιας οικονομικής θεωρίας ή ενός υποδείγματος στο πλαίσιο «Εμπειρικά δεδομένα και έρευνα: Διατύπωση και έλεγχος μιας οικονομικής θεωρίας».

Συλλογή και επεξεργασία των εμπειρικών δεδομένων

Η συλλογή εμπειρικών δεδομένων αποτελεί ζωτικό μέρος της μακροοικονομικής θεωρίας και πολλοί οικονομολόγοι ασχολούνται με την αξιοποίησή τους. Στις ΗΠΑ, όπως και σε όλα τα μεγάλα κράτη, συλλέγονται και αναλύονται δεδομένα για χιλιάδες οικονομικές μεταβλητές. Ήδη έχουμε παρουσιάσει ορισμένες σημαντικές μακροοικονομικές χρονοσειρές, όπως μετρήσεις του προϊόντος και των τιμών, τις οποίες θα εξετάσουμε λεπτομερέστερα, μαζί με άλλες, στο Κεφάλαιο 2. Οι μακροοικονομολόγοι χρησιμοποιούν τα οικονομικά εμπει-

ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

Διατύπωση και έλεγχος μιας οικονομικής θεωρίας

Για να παρουσιάσουμε τη διαδικασία διατύπωσης και ελέγχου μιας οικονομικής θεωρίας, υποθέτουμε ότι η θεωρία που θέλουμε ν' αναπτύξουμε πρέπει να εξηγήει τη διαδρομή που ακολουθούν τα άτομα όταν μετακινούνται από το σπίτι τους στη δουλειά και πίσω. Αυτή η θεωρία θα ήταν χρήσιμη, για παράδειγμα, σ' ένα συγκοινωνιολόγο που θέλει να ξέρει πώς θα επηρεάσει την κυκλοφοριακή ροή ένα προτεινόμενο οικιστικό σχέδιο. Θα πρέπει να ακολουθήσουμε τα παρακάτω βήματα:

Βήμα 1. Διατυπώνουμε την προς εξέταση ερώτηση.

Παράδειγμα: Τι προσδιορίζει την κυκλοφοριακή ροή στην πόλη τις ώρες αιχμής;

Βήμα 2. Κάνουμε προσωρινές υποθέσεις για το οικονομικό πλαίσιο και τη συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων. Οι υποθέσεις αυτές θα πρέπει να είναι απλές και ταυτόχρονα να αποτυπώνουν τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του προβλήματος.

Παράδειγμα: Το πλαίσιο περιγράφεται από το χάρτη της πόλης. Η υπόθεση που κάνουμε για τη συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων είναι ότι επιλέγουν τις διαδρομές που ελαχιστοποιούν το χρόνο οδήγησης.

Βήμα 3. Μελετάμε τις επιδράσεις της θεωρίας.

Παράδειγμα: Χρησιμοποιούμε το χάρτη της πόλης για να σχεδιάσουμε μια διαδρομή που ελαχιστοποιεί το χρόνο οδήγησης μεταξύ σπιτιού και δουλειάς.

Βήμα 4. Προβαίνουμε σε εμπειρική ανάλυση για να συγκρίνουμε τη θεωρία με τα εμπειρικά δεδομένα.

Παράδειγμα: Διεξάγουμε μια έρευνα μεταξύ των μετακινούμενων εργαζομένων για να προσδιορίσουμε (1) τα σημεία διαμονής, (2) τα σημεία εργασίας και (3) τις ακολουθούμενες διαδρο-

μές. Έπειτα εξετάζουμε αν οι διαδρομές που προβλέπει το υπόδειγμα συμφωνούν γενικά με αυτές που καταγράφηκαν στην έρευνα.

Βήμα 5. Αξιολογούμε τα αποτελέσματα της σύγκρισης.

Αν η θεωρία επιβεβαιώνεται από τα εμπειρικά δεδομένα: χρησιμοποιούμε τη θεωρία για να προβλέψουμε τι θα συμβεί αν αλλάξουν οι οικονομικές πολιτικές ή το οικονομικό πλαίσιο.

Παράδειγμα: Χρησιμοποιούμε την υπόθεση ελαχιστοποίησης του χρόνου οδήγησης για να αξιολογήσουμε πώς επηρεάζει μια νέα οικιστική ανάπτυξη την κυκλοφορία, βρίσκοντας τις διαδρομές που θα προτιμήσουν οι κάτοικοι του νέου οικισμού.

Αν η θεωρία δεν επιβεβαιώνεται ικανοποιητικά από τα εμπειρικά δεδομένα: Ξεκινάμε από την αρχή με ένα νέο υπόδειγμα. Επαναλαμβάνουμε τα βήματα 2-5.

Παράδειγμα: Αλλάζουμε την προσωρινή υπόθεση συμπεριφοράς με την ακόλουθη: Οι μετακινούμενοι εργαζόμενοι επιλέγουν τη διαδρομή που ελαχιστοποιεί την απόσταση που πρέπει να διανύσουν (όχι το χρόνο οδήγησης).

Αν η θεωρία επιβεβαιώνεται σχετικά ικανοποιητικά από τα εμπειρικά δεδομένα: Είτε αρκούμαστε σε μια μερικώς επιτυχή θεωρία, είτε τροποποιούμε το υπόδειγμα προσθέτοντας και άλλες υποθέσεις και επαναλαμβάνουμε τα βήματα 3-5.

Παράδειγμα: Μια τροποποίηση της υπόθεσης ελαχιστοποίησης του χρόνου οδήγησης είναι ότι οι μετακινούμενοι προτιμούν τις πιο γραφικές διαδρομές, όταν ο χρόνος οδήγησης δεν αυξάνεται πάνω από κάποια λεπτά. Για να ελέγξουμε το υπόδειγμα με την τροποποιημένη υπόθεση, πρέπει να προσδιορίσουμε ποιες διαδρομές είναι πιο γραφικές (όσες περνούν από μια λίμνη) και ποιες δεν είναι και τόσο (όσες περνούν από σκουπιδότοπους).

ρικά δεδομένα για να αξιολογήσουν την κατάσταση της οικονομίας, να κάνουν προβλέψεις, να αναλύσουν εναλλακτικές πολιτικές και να ελέγξουν τις μακροοικονομικές θεωρίες.

Τα περισσότερα εμπειρικά δεδομένα συλλέγονται και δημοσιεύονται από δημόσιες υπηρεσίες, όπως η Υπηρεσία Απογραφής (Bureau of the Census), η Υπηρεσία Εργασιακών Στατιστικών (Bureau of Labor Statistics) και η Υπηρεσία Οικονομικής Ανάλυσης (Bureau of Economic Analysis) στις ΗΠΑ, και από τις κεντρικές Τράπεζες, όπως η Federal Reserve στις ΗΠΑ. Ωστόσο, συνεχώς αυξάνεται ο βαθμός ανάληψης ανάλογων δραστηριοτήτων από τον ιδιωτικό τομέα. Για παράδειγμα, εταιρείες συμβούλων επιχειρήσεων και ιδιωτικές εταιρείες οικονομικών προβλέψεων συλλέγουν, επεξεργάζονται και πωλούν οικονομικά στατιστικά στοιχεία. Σε πολλά από τα πλαίσια με τον τίτλο Εμπειρικά δεδομένα και έρευνα, που εμφανίζονται σε αυτό το βιβλίο, περιγράφουμε τις σημαντικότερες μακροοικονομικές χρονοσειρές, το πώς αυτές συλλέγονται και πού θα τις βρείτε. Σε ορισμένα πλαίσια με τον ίδιο τίτλο, περιγράφουμε θέματα που απασχολούν τη μακροοικονομική έρευνα.

Μεγάλο μέρος της συλλογής και της απαιτούμενης προεργασίας των εμπειρικών δεδομένων γίνεται τυποποιημένα. Επειδή, όμως, οι προμηθευτές θέλουν τα εμπειρικά δεδομένα που προσφέρουν να είναι όσο το δυνατό πιο χρήσιμα, κρατώντας το κόστος χαμηλό, η διαδικασία συλλογής των κυριότερων εμπειρικών δεδομένων είναι συνήθως αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας πολλών έμπειρων επαγγελματιών. Οι προμηθευ-

τές πρέπει να αποφασίσουν ποια εμπειρικά δεδομένα πρέπει να συλλέξουν, λαμβάνοντας υπόψη ποιοι και με ποιον τρόπο θα τα χρησιμοποιήσουν. Πρέπει να φροντίσουν οι μετρήσεις της οικονομικής δραστηριότητας να αντιστοιχούν σε γενικές, θεωρητικές οικονομικές έννοιες (όπως «εργασία» ή «κεφάλαιο»). Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εγγυώνται την εμπιστευτικότητα των δεδομένων, που ίσως αποκαλύπτουν επιχειρηματικές ή προσωπικές πληροφορίες. Σε ένα μεγάλο οργανισμό συλλογής εμπειρικών δεδομένων, όπως η Υπηρεσία Απογραφής, τα ζητήματα αυτά αναλύονται διεξοδικά από οικονομολόγους και στατιστικούς, πριν αρχίσει η συλλογή των στοιχείων.⁶

1.3 Γιατί διαφωνούν οι μακροοικονομολόγοι

Περιγράφονται οι διαφορές ανάμεσα στην κλασική και την κείνισιανή προσέγγιση της μακροοικονομικής.

Με τα χρόνια, οι προσπάθειες χιλιάδων ερευνητών και αναλυτών συνέβαλαν στην κατανόηση των οικονομικών φαινομένων. Ωστόσο, για κάθε μακροοικονομικό ζήτημα, τα ειδησεογραφικά κανάλια μπορούν να βρουν κάποιο οικονομολόγο που να επιχειρηματολογεί υπέρ ή κατά. Γιατί οι οικονομολόγοι δείχνουν να διαφωνούν τόσο πολύ;⁷

Ως ένα βαθμό, το μέγεθος της διαφωνίας μεταξύ των μακροοικονομολόγων διογκώνεται από την τάση του κοινού και των μέσων να εστιάζουν στα πλέον περίπλοκα και αμφιλεγόμενα θέματα. Επιπρόσθετα, η αντιπαράθεση εντείνεται από το γεγονός ότι η οικονομική πολιτική και οι οικονομικές επιδόσεις ενδιαφέρουν και απασχολούν ευρέως τους πολίτες, με συνέπεια οι διαφωνίες για τα μακροοικονομικά ζητήματα να προβάλλονται δημόσια και όχι στις αίθουσες σεμιναρίων ή στα εργαστήρια, όπως συμβαίνει με άλλους επιστημονικούς κλάδους. Παρά τις σημαντικές διαφωνίες μεταξύ των μακροοικονομολόγων, υπάρχουν, ωστόσο, και πολλά σημεία συμφωνίας.

Μπορούμε να ερμηνεύσουμε τη διαφωνία των μακροοικονομολόγων σκιαγραφώντας τη σημαντική διάκριση ανάμεσα στη θετική και τη δεοντολογική ανάλυση της οικονομικής πολιτικής. Η **θετική ανάλυση** (*positive analysis*) μιας οικονομικής πολιτικής εξετάζει τις οικονομικές επιδράσεις της, αλλά δεν ασχολείται με το κατά πόσο αυτές είναι επιθυμητές. Η **δεοντολογική ανάλυση** (*normative analysis*) μιας πολιτικής αποσκοπεί να προσδιορίσει αν αυτή *θα πρέπει* να εφαρμοστεί. Για παράδειγμα, αν ζητήσουμε από έναν οικονομολόγο να αξιολογήσει την επίδραση στην οικονομία μιας μείωσης του φόρου εισοδήματος κατά 5%, η απάντηση απαιτεί τη χρησιμοποίηση θετικής ανάλυσης. Αν, όμως, ρωτήσουμε αν *θα πρέπει* να μειωθεί ο φόρος εισοδήματος κατά 5%, ο οικονομολόγος πρέπει να χρησιμοποιήσει δεοντολογική ανάλυση. Η δεοντολογική αυτή ανάλυση θα περιλαμβάνει όχι μόνο τη δική του αντικειμενική, επιστημονική θεώρηση της λειτουργίας της οικονομίας, αλλά και προσωπικές αξιολογικές κρίσεις – για παράδειγμα, σε σχέση με το ενδεδειγμένο μέγεθος του δημόσιου τομέα ή την επιθυμητή αναδιανομή του εισοδήματος.

Οι οικονομολόγοι μπορεί να συμφωνούν ως προς τη θετική ανάλυση ενός προβλήματος, αλλά να διαφωνούν ως προς τη δεοντολογική, λόγω των αξιακών διαφορών τους. Αξιακές διαφορές μεταξύ των επιστημόνων υπάρχουν και σε άλλα πεδία: Οι φυσικοί μπορεί να συμφωνούν απολύτως μεταξύ τους για τις επιπτώσεις που θα έχει η τήξη του πυρήνα ενός πυρηνικού αντιδραστήρα (θετική ανάλυση), αλλά να διαφωνούν έντονα για το αν *θα πρέπει* να κατασκευαστεί ένα νέο πυρηνικό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (δεοντολογική ανάλυση).

Διαφωνίες, ωστόσο, μπορεί να παρουσιάζονται και σε θετικά ζητήματα, και αυτές οι διαφωνίες είναι σημαντικές στην οικονομική θεωρία. Στη μακροοικονομική θεωρία ανέκαθεν συνυπήρχαν διαφορετικές σχολές σκέψης, καθεμία από τις οποίες είχε μια ιδιαίτερη αντίληψη για τον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας. Παραδείγματα αποτελούν ο μονεταρισμός και τα οικονομικά της προσφοράς, που συζητούνται σ' αυτό το βιβλίο.

6. Για μια εύληπτη συζήτηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν όσοι ασχολούνται με τη συλλογή εμπειρικών δεδομένων, βλέπε Keith Hall, πρώην πρόεδρος της Υπηρεσίας Εργασιακών Στατιστικών, «The Challenges of Producing Economic Data for the 21st Century», κατάθεση στο Κογκρέσο, 12 Ιουνίου 2012, στο www.jec.senate.gov/public/_cache/files/c97c0a55-4c6b-4df8-b964-cc1ebd38ef82/hall-testimony-6-9-2012-.pdf.

7. Όχι μόνο οι μακροοικονομολόγοι συχνά διαφωνούν μεταξύ τους, αλλά πολλές φορές κατηγορούνται ότι φάσκουν και αντιφάσκουν. Ο πρόεδρος Χάρι Τρούμαν εξέφρασε την απογοήτευση πολλών πολιτικών όταν είπε ότι ήθελε έναν μονόπλευρο οικονομολόγο – κάποιον που δεν θα του έλεγε συνεχώς «Από τη μια πλευρά... αλλά από την άλλη πλευρά...».

Ωστόσο, η πιο σημαντική -και μακρόχρονη- αντιπαράθεση για θετικά ζητήματα της μακροοικονομικής θεωρίας εμφανίζεται ανάμεσα σε δύο σχολές: στην κλασική και την κείνσιανή.

Κλασικοί και κείνσιανοί

Η κλασική και η κείνσιανή προσέγγιση συνιστούν τις δύο δεσπόζουσες θεωρητικές σχολές στη μακροοικονομική θεωρία. Εδώ θα συζητήσουμε συνοπτικά τις διαφορές μεταξύ των δύο θεωριών, τις οποίες θα δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια του βιβλίου.

Η κλασική προσέγγιση. Οι ρίζες της κλασικής προσέγγισης πάνε περισσότερο από δύο αιώνες πίσω, τουλάχιστον μέχρι το φημισμένο σκοτσέζο οικονομολόγο Adam Smith. Το 1776, ο Smith δημοσίευσε το κλασικό του έργο *Ο πλούτος των εθνών* (*The Wealth of Nations*), όπου εισήγαγε την έννοια του «αόρατου χεριού». Το **αόρατο χέρι** (*invisible hand*) συνοψίζει την ιδέα ότι αν οι αγορές είναι ελεύθερες και τα άτομα προβαίνουν σε οικονομικές πράξεις με στόχο το προσωπικό τους όφελος, η οικονομία θα λειτουργεί εύρυθμα στο σύνολό της. Όπως το έθεσε ο Smith, σε μια ελεύθερη οικονομία οι οικονομικές μονάδες, επιδιώκοντας το προσωπικό τους όφελος, μοιάζουν να καθοδηγούνται από ένα αόρατο χέρι, ώστε να μεγιστοποιείται η γενική ευημερία όλων.

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να υπερβάλλουμε την ιδέα του Smith: Η έννοια του αόρατου χεριού *δεν σημαίνει* ότι σε μια οικονομία της αγοράς δεν θα υπάρχει κάποιος πεινασμένος ή δυσαρεστημένος. Οι ελεύθερες αγορές δεν μπορούν να διασφαλίσουν ένα κράτος από τις επιπτώσεις της ξηρασίας, του πολέμου ή της πολιτικής αστάθειας. Ούτε μπορεί το αόρατο χέρι να αποκλείσει τις μεγάλες διαφορές μεταξύ πλούσιων και φτωχών, διότι στην ανάλυση του Smith η αρχική κατανομή πλούτου μεταξύ των ατόμων είναι δεδομένη. Αυτό που εννοεί με το αόρατο χέρι είναι ότι, με δεδομένους τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους μιας χώρας (φυσικούς, ανθρώπινους και τεχνολογικούς) και την αρχική κατανομή πλούτου, η ελεύθερη λειτουργία των αγορών θα αυξήσει όσο το δυνατό περισσότερο την ευμάρεια των ανθρώπων.

Η εγκυρότητα της έννοιας του αόρατου χεριού εξαρτάται από μια θεμελιώδη υπόθεση: Οι διάφορες αγορές στην οικονομία, όπως οι χρηματοπιστωτικές αγορές, οι αγορές εργασίας και οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών, πρέπει να λειτουργούν εύρυθμα και χωρίς εμπόδια, όπως κατώτατα όρια μισθών και ανώτατα όρια επιτοκίων. Συγκεκριμένα, οι μισθοί και οι τιμές πρέπει να προσαρμόζονται γρήγορα, ώστε να εξισώνουν τις ζητούμενες και προσφερόμενες ποσότητες. Σε μια αγορά χωρίς εμπόδια, η εξίσωση των ζητούμενων και προσφερόμενων ποσοτήτων θα φέρει την αγορά σε **ισορροπία** (*equilibrium*) – μια κατάσταση στην οποία δεν υπάρχουν πιέσεις για μεταβολή των τιμών και των μισθών. Σε αγορές όπου η ζητούμενη ποσότητα είναι μεγαλύτερη από την προσφερόμενη, θα πρέπει να αυξηθούν οι τιμές για να επαναφέρουν την αγορά σε ισορροπία. Σε αγορές όπου διατίθεται μεγαλύτερη ποσότητα ενός αγαθού απ' αυτή που θέλουν να αγοράσουν τα άτομα, οι τιμές θα μειωθούν για να επαναφέρουν την αγορά σε ισορροπία.

Η ευκαμψία των μισθών και των τιμών είναι αποφασιστική για την έννοια του αόρατου χεριού, διότι σ' ένα σύστημα ελεύθερων αγορών, οι μεταβολές στους μισθούς και τις τιμές αποτελούν τα σήματα που συντονίζουν τις ενέργειες των ατόμων στην οικονομία. Υποθέστε ότι ένας πόλεμος στο εξωτερικό διαταράσσει την εισαγωγή πετρελαίου. Η μείωση της προσφοράς θα οδηγήσει σε άνοδο της τιμής του πετρελαίου. Η αύξηση της τιμής θα κάνει πιο προσοδοφόρα για τους εγχώριους παραγωγούς την άντληση περισσότερου πετρελαίου και την αύξηση των γεωτρήσεων. Η υψηλότερη τιμή θα παρακινήσει, επίσης, τους εγχώριους καταναλωτές να κάνουν οικονομία στην κατανάλωση πετρελαίου και να στραφούν σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας. Η αυξανόμενη ζήτηση για εναλλακτικές μορφές ενέργειας θα οδηγήσει σε άνοδο των τιμών τους, η οποία θα ενθαρρύνει τη δική τους παραγωγή κ.ο.κ. Έτσι, αν δεν υπάρχουν εμπόδια, όπως κρατικοί έλεγχοι στις τιμές, η προσαρμογή των τιμών βοηθά την ελεύθερη οικονομία να ανταποκριθεί με εποικοδομητικό και συντονισμένο τρόπο στην αρχική διαταραχή της προσφοράς.

Η κλασική προσέγγιση (*classical approach*) της μακροοικονομικής θεωρίας στηρίζεται στη βασική υπόθεση του Smith ότι τα άτομα επιδιώκουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και ότι οι τιμές προσαρμόζονται σχετικά γρήγορα, ώστε να επιτευχθεί ισορροπία σε όλες τις αγορές. Μ' αυτές τις δύο υποθέσεις ως θεωρητική βάση, οι υποστηρικτές της κλασικής προσέγγισης προσπαθούν να κατασκευάσουν μακροοικονομικά υποδείγματα που να είναι συνεπή με τα εμπειρικά δεδομένα και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ν' απαντήσουν στα ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή αυτού του κεφαλαίου.

Η χρησιμοποίηση της κλασικής προσέγγισης συνδέεται με σημαντικές επιδράσεις οικονομικής πολιτικής. Επειδή οι κλασικές υποθέσεις υπονοούν ότι το αόρατο χέρι λειτουργεί αποτελεσματικά, οι κλασικοί οικονομολόγοι συχνά ισχυρίζονται (δεοντολογικά) ότι το κράτος θα πρέπει να έχει, το πολύ, περιορισμένο ρόλο στην οικονομική ζωή. Ως μια θετική πρόταση, οι κλασικοί οικονομολόγοι συχνά, υποστηρίζουν επίσης ότι οι κρατικές πολιτικές θα είναι αναποτελεσματικές, ή θα καταλήγουν σε αποτελέσματα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα. Έτσι, για παράδειγμα, οι περισσότεροι κλασικοί πιστεύουν ότι η κυβέρνηση δεν θα πρέπει να προσπαθεί ενεργά να εξομαλύνει τους οικονομικούς κύκλους.

Η κείνσιανή προσέγγιση. Η **κείνσιανή προσέγγιση** (*Keynesian approach*) είναι σχετικά πρόσφατη, συγκρινόμενη με την κλασική. Το βιβλίο του βρετανού οικονομολόγου John Maynard Keynes *Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος* (*The General Theory of Employment, Interest, and Money*) που την εισήγαγε, κυκλοφόρησε το 1936 – 160 χρόνια μετά το έργο του Adam Smith *Ο πλούτος των εθνών*. Το 1936, ο κόσμος υπέφερε από τη Μεγάλη Ύφεση: Οι περισσότερες οικονομίες του κόσμου πλήττονταν για χρόνια από πρωτοφανή ανεργία και το αόρατο χέρι των ελεύθερων αγορών έμοιαζε απόλυτα αναποτελεσματικό. Το 1936, η κλασική θεωρία φαινόταν πλέον ασυνεπής προς τα εμπειρικά δεδομένα, δημιουργώντας την ανάγκη μιας νέας μακροοικονομικής θεωρίας. Ο Keynes ήταν αυτός που την πρόσφερε.

Στο βιβλίο του, ο Keynes έδινε μια ερμηνεία της επίμονα υψηλής ανεργίας.⁸ Στήριξε αυτή την εξήγηση σε μια υπόθεση για την προσαρμογή των μισθών και των τιμών, η οποία ήταν θεμελιωδώς διαφορετική από την κλασική. Αντί να υποθέσει ότι οι μισθοί και οι τιμές προσαρμόζονται άμεσα για την επίτευξη ισορροπίας σε κάθε αγορά, όπως πρόσταζε η κλασική παράδοση, ο Keynes υπέθεσε ότι οι μισθοί και οι τιμές προσαρμόζονται με αργούς ρυθμούς. Η αργή προσαρμογή των μισθών και των τιμών σήμαινε ότι οι αγορές μπορούσαν να παραμένουν εκτός ισορροπίας -με τις ζητούμενες ποσότητες να μην ισούνται με τις προσφερόμενες- για μακρά χρονικά διαστήματα. Στην κείνσιανή θεωρία, η ανεργία μπορεί να διαρκεί επειδή οι μισθοί και οι τιμές δεν προσαρμόζονται αρκετά γρήγορα, ώστε να εξισώσουν τον αριθμό των ατόμων που οι επιχειρήσεις επιθυμούν να απασχολήσουν με τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν να εργαστούν.

Η πρόταση του Keynes για την αντιμετώπιση της υψηλής ανεργίας ήταν ν' αυξηθούν οι δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, ώστε ν' αυξηθεί η ζήτηση για το προϊόν. Ο Keynes υποστήριξε ότι αυτή η πολιτική θα μείωνε την ανεργία, διότι οι επιχειρηματίες θα έπρεπε να απασχολήσουν περισσότερους εργάτες για ν' αντιμετωπίσουν την αυξημένη ζήτηση για το προϊόν τους. Επιπρόσθετα, ο Keynes υποστήριξε ότι οι προσλαμβανόμενοι εργάτες θα είχαν μεγαλύτερο εισόδημα να ξοδέψουν και θα αποτελούσαν μια ακόμη πηγή ζήτησης του προϊόντος που θα αύξανε και άλλο την απασχόληση. Γενικότερα, σε αντίθεση με τους κλασικούς, οι κείνσιανοί τείνουν να δυσπιστούν απέναντι στο αόρατο χέρι και είναι, επομένως, πιο πρόθυμοι να υποστηρίζουν το ρόλο του κράτους για τη βελτίωση της μακροοικονομικής επίδοσης.

Η εξέλιξη της αντιπαράθεσης κλασικών - κείνσιανών. Επειδή η Μεγάλη Ύφεση κλόνισε τόσο πολύ την πίστη πολλών οικονομολόγων στην κλασική προσέγγιση, η κείνσιανή κυριάρχησε στη μακροοικονομική θεωρία και πολιτική μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι περίπου το 1970. Στην ακμή της κείνσιανής επιρροής, οι οικονομολόγοι πίστευαν ευρέως ότι, με την επιδέξια χρήση των μακροοικονομικών πολιτικών, το κράτος μπορούσε να προάγει την οικονομική μεγέθυνση, αποφεύγοντας τον πληθωρισμό και την ύφεση. Τα κύρια προβλήματα της μακροοικονομικής θεωρίας είχαν φαινομενικά λυθεί και απέμενε η διευθέτηση κάποιων λεπτομερειών.

Ωστόσο, τη δεκαετία του '70, οι ΗΠΑ υπέφεραν από υψηλή ανεργία και πληθωρισμό - μια κατάσταση που ονομάζεται **στασιμοπληθωρισμός** (*stagflation*), καθώς παρατηρούνται ταυτόχρονα στασιμότητα και πληθωρισμός. Η παραπάνω εμπειρία εξασθένησε την εμπιστοσύνη των οικονομολόγων και των πολιτικών στην παραδοσιακή κείνσιανή άποψη, όπως ακριβώς η Μεγάλη Ύφεση είχε υποσκάψει την παραδοσιακή κλασική προσέγγιση. Επιπρόσθετα, υποστηρίχθηκε ότι η κείνσιανή υπόθεση της αργής προσαρμογής των μισθών και των τιμών, που καθιστούσε δυνατή την ύπαρξη ανισορροπίας στις αγορές, δεν είχε ισχυρή θεωρητική βάση. Την ίδια στιγμή που η κείνσιανή προσέγγιση δεχόταν επίθεση, οι εξελίξεις στην οικονομική θεωρία έκαναν την

8. Στην πραγματικότητα, ο Keynes προσέφερε στο έργο του αρκετές ερμηνείες για την ανεργία και μέχρι σήμερα συνεχίζεται η αντιπαράθεση για το «τι πραγματικά εννοούσε ο Keynes». Η εκδοχή που παρουσιάζουμε είναι αυτή που υιοθετείται από τους κύριους υποστηρικτές του.

κλασική μακροοικονομική θεωρία να μοιάζει πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική για πολλούς οικονομολόγους. Από τις αρχές της δεκαετίας του '70, μια εκσυγχρονισμένη κλασική προσέγγιση άρχισε να κερδίζει έδαφος μεταξύ των μακροοικονομικών ερευνητών, αν και δεν γνώρισε την ευρεία αποδοχή που είχε ο κείνσιανισμός τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.

Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, οι δύο θεωρίες έχουν αναθεωρηθεί εκτενώς από τους υποστηρικτές τους, έτσι ώστε να αμβλυνθούν οι αδυναμίες τους. Οι οικονομολόγοι που ανήκουν στην κλασική παράδοση έχουν βελτιώσει τις ερμηνείες των οικονομικών κύκλων και της ανεργίας. Οι κείνσιανοί ασχολήθηκαν με την ανάπτυξη μιας στέρερης θεωρητικής βάσης για την αργή προσαρμογή των μισθών και των τιμών, με αποτέλεσμα τα κείνσιανά υποδείγματα να μπορούν πλέον να ερμηνεύσουν το στασιμοπληθωρισμό. Σήμερα, διεξάγεται αξιολογική έρευνα με τη βοήθεια και των δύο προσεγγίσεων και υπάρχει ουσιαστική και γόνιμη επικοινωνία μεταξύ των υποστηρικτών τους.

Μια ενιαία προσέγγιση της μακροοικονομικής

Για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου χρειάστηκε μια στρατηγική για την αντιμετώπιση του γεγονότος ότι έχουμε δύο δεσπόζουσες μακροοικονομικές σχολές σκέψης. Μια λύση θα ήταν να δώσουμε έμφαση σε μια από τις δύο σχολές και να αναφερθούμε στην άλλη συνοπτικά. Το πρόβλημα σε αυτή την περίπτωση θα ήταν ότι δεν θα εκθέταμε το σύνολο των ιδεών και της γνώσης που συνθέτουν τη σύγχρονη μακροοικονομική θεωρία. Εναλλακτικά, θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε τις δύο προσεγγίσεις χωριστά και κατόπιν να συγκρίνουμε τα συμπεράσματά τους. Έτσι, όμως, θα χάνατε την ευκαιρία να ανακαλύψετε την έκταση των κοινών στοιχείων που μοιράζονται οι δύο θεωρίες.

Η επιλογή μας ήταν να ακολουθήσουμε μια προσέγγιση της μακροοικονομικής, η οποία να είναι όσο το δυνατό πιο αντικειμενική και ενιαία. Ακολουθώντας αυτή την προσέγγιση, η ανάλυσή μας εδώ -είτε αναφέρεται στην οικονομική μεγέθυνση, τους οικονομικούς κύκλους, τον πληθωρισμό ή την οικονομική πολιτική, είτε είναι κλασική ή κείνσιανή στο πνεύμα της- στηρίζεται σ' ένα και μόνο οικονομικό υπόδειγμα, ή σε συνιστώσες ή προεκτάσεις του βασικού υποδείγματος. Αυτό το υπόδειγμα, που έχει στοιχεία τόσο της κλασικής, όσο και της κείνσιανής θεωρίας, έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Τα άτομα, οι επιχειρήσεις και το κράτος αλληλεπιδρούν στις αγορές αγαθών, τις αγορές περιουσιακών στοιχείων και τις αγορές εργασίας. Έχουμε ήδη τονίσει την αναγκαιότητα της άθροισης στη μακροοικονομική θεωρία. Στο οικονομικό υπόδειγμα που χρησιμοποιούμε στην ανάλυσή μας, ακολουθώντας τη συνήθη μακροοικονομική πρακτική, αθροίζουμε όλες τις αγορές της οικονομίας σε τρεις κύριες αγορές: Την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, την αγορά περιουσιακών στοιχείων (η οποία αναφέρεται σε περιουσιακά στοιχεία, όπως οι καταθέσεις, οι μετοχές, τα ομόλογα και τα ακίνητα) και την αγορά εργασίας. Δείχνουμε πώς οι συμμετέχοντες στην οικονομία αλληλεπιδρούν σε καθεμία από τις τρεις παραπάνω αγορές και πώς αυτές συνδέονται μεταξύ τους και με το σύνολο της οικονομίας.
2. Η μακροοικονομική ανάλυση του υποδείγματος βασίζεται στην ανάλυση της ατομικής συμπεριφοράς. Η μακροοικονομική συμπεριφορά αντικατοπτρίζει τις επιλογές πολλών ατόμων και επιχειρήσεων που αλληλεπιδρούν στις αγορές. Για να κατανοήσουμε πώς συμπεριφέρονται τα άτομα και οι επιχειρήσεις, αρχίζουμε την ανάλυσή μας από τη βάση προς τα πάνω, εστιάζοντας στο επίπεδο της ατομικής λήψης αποφάσεων (όπως στο πλαίσιο όπου ασχοληθήκαμε μ' ένα υπόδειγμα ατομικών επιλογών της διαδρομής για τη δουλειά). Τα συμπεράσματα χρησιμοποιούνται κατόπιν στην ανάλυση του συνόλου της οικονομίας.
Ως αρχή στην ανάλυση της συμπεριφοράς των ατόμων και των επιχειρήσεων κάνουμε την υπόθεση ότι *επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την οικονομική ικανοποίησή τους, με δεδομένες τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τις ευκαιρίες και τους πόρους τους*. Αν και σε αυτή την υπόθεση έδωσε ιδιαίτερη έμφαση ο θεμελιωτής της κλασικής θεωρίας, Adam Smith, είναι γενικά αποδεκτή τόσο από τους κλασικούς όσο και από τους κείνσιανούς, και χρησιμοποιείται ουσιαστικά σ' όλη τη σύγχρονη μακροοικονομική έρευνα.
3. Παρότι οι κείνσιανοί απορρίπτουν την κλασική υπόθεση ότι οι μισθοί και οι τιμές προσαρμόζονται άμεσα, ώστε να επιτυγχάνεται ισορροπία στη βραχυχρόνια περίοδο, τόσο οι κείνσιανοί, όσο και οι κλασικοί συμφωνούν ότι *μακροχρόνια οι τιμές και οι μισθοί προσαρμόζονται πλήρως για την επίτευξη ισορροπίας στις αγορές αγαθών, περιουσιακών στοιχείων και εργασίας*. Επειδή, η πλήρης ευκαμψία των τιμών στη μακροχρόνια πε-

ρίοδο δεν αμφισβητείται, εξετάζουμε τη μακροχρόνια συμπεριφορά της οικονομίας (Κεφάλαια 3-7), πριν συζητήσουμε ζητήματα της βραχυχρόνιας περιόδου που σχετίζονται με τους οικονομικούς κύκλους (Κεφάλαια 8-13).

4. Το βασικό υπόδειγμα που παρουσιάζουμε μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε με την κλασική υπόθεση ότι οι μισθοί και οι τιμές χαρακτηρίζονται από ευκαμψία, είτε με την κείνσιανή υπόθεση ότι οι μισθοί και οι τιμές αργούν να προσαρμοστούν. Αυτή η ιδιότητα του υποδείγματος μας επιτρέπει να συγκρίνουμε τα συμπεράσματα και τις προτάσεις πολιτικής της κλασικής και της κείνσιανής θεωρίας μέσα σ' ένα ενιαίο θεωρητικό πλαίσιο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Η μακροοικονομική ασχολείται με τη μελέτη της διάρθρωσης και της επίδοσης των εθνικών οικονομιών, καθώς και των πολιτικών που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις, στην προσπάθειά τους να επηρεάσουν την πορεία της οικονομίας. Σημαντικά πεδία της μακροοικονομικής θεωρίας είναι η μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση, οι οικονομικοί κύκλοι, η ανεργία, ο πληθωρισμός, το διεθνές εμπόριο, οι διεθνείς κεφαλαιαγορές και η μακροοικονομική πολιτική.
2. Επειδή η μακροοικονομική καλύπτει το σύνολο της οικονομίας, οι μακροοικονομολόγοι παραβλέπουν τις λεπτές διαφορές μεταξύ των διαφόρων αγαθών, των επιχειρήσεων και των αγορών που υπάρχουν στην οικονομία και εστιάζουν στα εθνικά συνολικά μεγέθη, όπως η συνολική κατανάλωση. Η διαδικασία πρόσθεσης των μεμονωμένων οικονομικών μεταβλητών για την εύρεση των γενικών οικονομικών συνόλων, ονομάζεται *άθροιση*.
3. Οι μακροοικονομολόγοι, πέραν της διδασκαλίας, ασχολούνται με τη διατύπωση οικονομικών προβλέψεων, τη μακροοικονομική ανάλυση, τη μακροοικονομική έρευνα και την επεξεργασία εμπειρικών δεδομένων.
4. Στόχος της μακροοικονομικής έρευνας είναι η διατύπωση γενικών προτάσεων για το πώς λειτουργεί η οικονομία. Η μακροοικονομική έρευνα πλησιάζει τον παραπάνω στόχο με την ανάπτυξη οικονομικών θεωριών και τον εμπειρικό τους έλεγχο - δηλαδή, εξετάζοντας αν αυτές επαληθεύονται από τα δεδομένα που αντλούνται από την πραγματικότητα. Μια χρήσιμη οικονομική θεωρία στηρίζεται σε λογικές και ρεαλιστικές υποθέσεις, είναι εύχρηστη και τα συμπεράσματά της επαληθεύονται από τα εμπειρικά δεδομένα και την παρατηρούμενη συμπεριφορά της οικονομίας.
5. Η θετική ανάλυση μιας οικονομικής πολιτικής εξετάζει τις οικονομικές της επιδράσεις, αλλά δεν ασχολείται με το κατά πόσο αυτές είναι επιθυμητές. Η δεοντολογική ανάλυση μιας πολιτικής επιδιώκει να προσδιορίσει αν αυτή *θα πρέπει* να ακολουθηθεί. Μπορεί να εμφανιστούν διαφωνίες μεταξύ των οικονομολόγων, λόγω διαφορών στα δεοντολογικά συμπεράσματα (που είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών προσωπικών αξιών και πεποιθήσεων) ή λόγω διαφορών στη θετική ανάλυση της προτεινόμενης πολιτικής.
6. Η κλασική προσέγγιση της μακροοικονομικής θεωρίας στηρίζεται στις υποθέσεις ότι τα άτομα και οι επιχειρήσεις επιδιώκουν το προσωπικό τους συμφέρον και ότι οι μισθοί και οι τιμές προσαρμόζονται γρήγορα ώστε να επιτυγχάνεται ισορροπία σε όλες τις αγορές. Μ' αυτές τις υποθέσεις, το αόρατο χέρι της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς λειτουργεί ικανοποιητικά και η ανάγκη κρατικής παρέμβασης στην οικονομία είναι περιορισμένη.
7. Η κείνσιανή προσέγγιση της μακροοικονομικής υποθέτει ότι οι μισθοί και οι τιμές δεν προσαρμόζονται άμεσα, με αποτέλεσμα το αόρατο χέρι να μη λειτουργεί πάντα ικανοποιητικά. Οι κείνσιανοί υποστηρίζουν ότι, λόγω της αργής προσαρμογής των μισθών και των τιμών, η ανεργία μπορεί να παραμένει υψηλή για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι κείνσιανοί συνήθως πιστεύουν περισσότερο από τους κλασικούς ότι η κρατική παρέμβαση μπορεί να βελτιώσει την επίδοση της οικονομίας.

ΟΡΟΙ ΚΛΕΙΔΙΑ

άθροιση
ανεργία
ανοικτή οικονομία
αόρατο χέρι
αποπληθωρισμός

δεοντολογική ανάλυση
δημοσιονομική πολιτική
εμπειρική ανάλυση
εμπορικό έλλειμμα
εμπορικό πλεόνασμα

θετική ανάλυση
ισορροπία
κείνσιανή προσέγγιση
κλασική προσέγγιση
κλειστή οικονομία

μακροοικονομική
μέση παραγωγικότητα της εργασίας
νομισματική πολιτική

οικονομική θεωρία
οικονομικό υπόδειγμα

πληθωρισμός
στασιμοπληθωρισμός

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗΣ

1. Πώς έχουν μεταβληθεί το συνολικό προϊόν και το προϊόν ανά εργάτη των ΗΠΑ με την πάροδο του χρόνου; Πώς έχει επηρεαστεί η ζωή των ανθρώπων από αυτές τις μεταβολές;
2. Τι είναι ο οικονομικός κύκλος; Πώς μεταβάλλεται το ποσοστό ανεργίας στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου; Φτάνει ποτέ στο μηδέν το ποσοστό ανεργίας;
3. Ορίστε τις έννοιες του *πληθωρισμού* και του *αποπληθωρισμού*. Συγκρίνετε τη συμπεριφορά των τιμών καταναλωτή στις ΗΠΑ πριν και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.
4. Σε ποιες χρονικές περιόδους ο προϋπολογισμός των ΗΠΑ ήταν πιο πιθανό να έχει έλλειμμα; Ποια είναι η πιο πρόσφατη εμπειρία;
5. Ορίστε τις έννοιες του *εμπορικού ελλείμματος* και του *εμπορικού πλεονάσματος*. Τα τελευταία χρόνια, η οικονομία των ΗΠΑ έχει εμπορικά ελλείμματα ή πλεονάσματα; Τι συνέβαινε από το 1900 μέχρι το 1970;
6. Αναφέρετε τις κύριες επαγγελματικές δραστηριότητες των μακροοικονομολόγων. Ποιος είναι ο ρόλος της μακροοικονομικής έρευνας σε καθεμία από αυτές τις δραστηριότητες;
7. Ποια είναι τα βήματα για τη διατύπωση και τον έλεγχο μιας οικονομικής θεωρίας ή ενός υποδείγματος; Ποια κριτήρια θα πρέπει να ικανοποιεί μια χρήσιμη θεωρία ή ένα υπόδειγμα;
8. Είναι δυνατό δύο οικονομολόγοι να συμφωνούν ως προς τις επιδράσεις μιας συγκεκριμένης πολιτικής, αλλά να διαφωνούν σχετικά με το κατά πόσο είναι επιθυμητό αυτή να εφαρμοστεί; Αιτιολογήστε.
9. Συγκρίνετε τις κλασικές και τις κείνσιανές απόψεις ως προς την ταχύτητα προσαρμογής των μισθών και των τιμών. Ποιες είναι οι κυριότερες συνέπειες των διαφορών που παρουσιάζουν αυτές οι απόψεις;
10. Τι ήταν ο στασιμοπληθωρισμός και πότε παρατηρήθηκε; Πώς άλλαξε τις απόψεις των οικονομολόγων για τη μακροοικονομική θεωρία;

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1. Δίνονται ορισμένα μακροοικονομικά δεδομένα για τη χώρα του ΟΖ τα έτη **2014 και 2015**. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία, η ΟΖ παράγει μόνο πατάτες και η νομισματική της μονάδα είναι το σέκελ. Υπολογίστε καθεμία από τις παρακάτω μακροοικονομικές μεταβλητές για την ΟΖ, προσέχοντας να αναφέρετε τις μονάδες μέτρησης.

	2014	2015
Προϊόν	12.000 τόνοι πατάτας	14.300 τόνοι πατάτας
Απασχόληση	1.000 εργάτες	1.100 εργάτες
Άνεργοι	100 εργάτες	50 εργάτες
Συνολικό εργατικό δυναμικό	1.100 εργάτες	1.150 εργάτες
Τιμές	2 σέκελ/τόνο πατάτας	2,5 σέκελ/τόνο πατάτας

 - α. Τη μέση παραγωγικότητα της εργασίας το 2014 και το 2015.
 - β. Το ρυθμό μεταβολής της μέσης παραγωγικότητας της εργασίας το 2015 (σε σχέση με το 2014).
 - γ. Το ποσοστό ανεργίας το 2014 και το 2015.
 - δ. Το ρυθμό πληθωρισμού το 2015 (σε σχέση με το 2014).
2. Στη βάση δεδομένων FRED, βρείτε στοιχεία για το ονομαστικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ένα μέτρο του συνολικού προϊόντος), τις ονομαστικές εξαγωγές, τις ονομαστικές εισαγωγές, τα δημόσια έσοδα (φόροι) και τις δημόσιες δαπάνες των ΗΠΑ (*nominal GDP*, *nominal exports*, *nominal imports*, *Federal government's total receipts* και *Federal expenditures*, αντίστοιχα) τα τρία τελευταία ημερολογιακά έτη.
 - α. Υπολογίστε το λόγο των εξαγωγών προς το ΑΕΠ, το λόγο των εισαγωγών προς το ΑΕΠ και το λόγο του εμπορικού ισοζυγίου προς το ΑΕΠ για τα τρία τελευταία έτη. Παρατηρείτε κάποια συγκεκριμένη τάση;
 - β. Υπολογίστε το λόγο των δημοσίων εσόδων προς το ΑΕΠ, το λόγο των δημοσίων δαπανών προς το ΑΕΠ και το λόγο του δημοσιοοικονομικού ελλείμματος προς το ΑΕΠ για τα τρία τελευταία έτη. Παρατηρείτε κάποια συγκεκριμένη τάση;

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- Μπορεί η μέση παραγωγικότητα της εργασίας να μειώνεται όταν το συνολικό προϊόν αυξάνεται; Μπορεί το ποσοστό ανεργίας να αυξάνεται όταν το συνολικό προϊόν αυξάνεται;
- Το 2015, οι τιμές στις ΗΠΑ ήταν πολύ υψηλότερες σε σύγκριση με το 1890. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι ήταν σε καλύτερη οικονομική κατάσταση το 1890; Αιτιολογήστε.
- Διατυπώστε μια θεωρία σχετικά με τους λόγους που ορισμένοι ψηφίζουν τους Ρεπουμπλικάνους και ορισμένοι τους Δημοκρατικούς, η οποία θα μπορούσε να ικανοποιεί τα κριτήρια μιας χρήσιμης θεωρίας που δώσαμε προηγουμένως. Πώς θα ελέγξετε τη θεωρία σας;
- Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις προσιδιάζουν στη θετική ανάλυση και ποιες στη δεοντολογική;
 - Μια μείωση των φόρων θα αυξήσει τα επιτόκια.
 - Μια μείωση του φόρου μισθωτών υπηρεσιών θα ωφελήσει κυρίως τους εργαζομένους με χαμηλό ή μεσαίο εισόδημα.
 - Ο φόρος μισθωτών υπηρεσιών είναι πολύ υψηλός.
 - Μια μείωση του φόρου μισθωτών υπηρεσιών θα αυξήσει τη δημοτικότητα της κυβέρνησης.
 - Ο φόρος μισθωτών υπηρεσιών δεν θα πρέπει να μειωθεί αν δεν μειωθεί και ο φόρος των κεφαλαιακών κερδών.
- Το 2002, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους επέβαλε δασμούς σε ορισμένους τύπους εισαγόμενου χάλυβα, με το επιχείρημα ότι οι ξένοι παραγωγοί χάλυβα πωλούσαν στις ΗΠΑ σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές (ντάμπινγκ), λόγω των επιδοτήσεων που λάμβαναν από τις κυβερνήσεις τους. Η κυβέρνηση Μπους ισχυρίστηκε ότι η σημαντική διείσδυση του ξένου χάλυβα στην αγορά των ΗΠΑ δημιουργούσε προβλήματα στην οικονομία, πλήττοντας την εγχώρια βιομηχανία χάλυβα και οδηγώντας στην ανεργία πολλούς εργατές του κλάδου. Ποια θα ήταν η απάντηση ενός κλασικού οικονομολόγου σε αυτά τα επιχειρήματα; Ένας κείνσιανός οικονομολόγος θα έβλεπε περισσότερο ή λιγότερο θετικά την επιβολή δασμών; Γιατί;

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Τα στατιστικά στοιχεία που θα χρειαστείτε για τις παρακάτω ασκήσεις είναι διαθέσιμα στη διαδικτυακή βάση δεδομένων FRED της Federal Reserve Bank του Σεντ Λούις στο research.stlouisfed.org/fred2.

- Υπολογίστε τη συνολική ποσοστιαία αύξηση της μέσης παραγωγικότητας της εργασίας στην οικονομία των ΗΠΑ τις δεκαετίες του '50, '60, '70, '80, '90 και '00. Ορίστε τη μέση ετήσια παραγωγικότητα της εργασίας σε κάθε έτος ως το λόγο του πραγματικού εγχώριου ακαθάριστου προϊόντος (GDP) το τελευταίο τρίμηνο του έτους προς την απασχόληση (*civilian employment*) τον τελευταίο μήνα του έτους. Σε ποιες δεκαετίες η μέση παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε με υψηλούς ρυθμούς; Σε ποιες με χαμηλούς ρυθμούς; Εκφράστε το ρυθμό αύξησης κάθε δεκαετίας σε ετήσια βάση, χρησιμοποιώντας τον τύπο

$$(1 + g)^{10} = 1 + G$$
 όπου g ο ετήσιος ρυθμός αύξησης σε δεκαδική μορφή (για παράδειγμα, 0,05 αντί 5%) και G ο ρυθμός αύξησης στη δεκαετία (ο λόγος της αύξησης της παραγωγικότητας στη δεκαετία προς το αρχικό επίπεδο της παραγωγικότητας). Για καθεμία από τις **έξι** δεκαετίες, χρησιμοποιήστε τις τιμές του G που βρήκατε και λύστε τον παραπάνω τύπο ως προς g .
 - Υπολογίστε τον ετήσιο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας από **το 2010**. Πώς διαμορφώνεται ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των τελευταίων χρόνων σε σύγκριση με τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των **έξι** προηγούμενων δεκαετιών.
- Παρουσιάστε διαγραμματικά τη συμπεριφορά του ποσοστού ανεργίας (*unemployment rate*) από το 1961, χρησιμοποιώντας μηνιαία στοιχεία. Μπορείτε να διακρίνετε τις υφέσεις των περιόδων 1969-1970, 1973-1975, 1980, 1981-1982, 1990-1991 **και 2001**; Πόσο σοβαρή ήταν η οικονομική ύφεση της **περιόδου 2007-2009** σε σύγκριση με τις προηγούμενες, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις της στην απασχόληση; **Σε τι διαφέρει η συμπεριφορά του ποσοστού ανεργίας στις δεκαετίες του 2000 και 2010 σε σύγκριση με τις δεκαετίες του '60, '70, '80 και '90**;
- Χρησιμοποιώντας στοιχεία για το ΔTK (CPI) στις αστικές περιοχές, υπολογίστε και παρουσιάστε διαγραμματικά τον ετήσιο πληθωρισμό στις ΗΠΑ (**την ποσοστιαία μεταβολή του ΔTK σε σχέση με το προηγούμενο έτος**) από το 1948. Μεταπολεμικά, σε ποιες χρονιές υπήρξε σημαντικό πρόβλημα πληθωρισμού; Σε ποιες περιόδους ο πληθωρισμός ήταν σχετικά σταθερός (δηλαδή, σχεδόν αμετάβλητος από έτος σε έτος);